

Ragadványnevek vizsgálata Tajtin

Podpísaná Angelika Pálová čestne vyhlasujem, že ŠVOUČ-prácu som vypracovala samostatne, podľa použitej literatúry.

Alulírott Pál Angelika becsülettel kijelentem, hogy a TDK-dolgozat saját munkám eredménye.

.....

Pál Angelika

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	2
1. A ragadványnevekkel kapcsolatos általános kérdések	3
1.1. A ragadványnevek fogalma, létrejötte, története	3
1.1.1. A ragadványnév fogalma.....	3
1.1.2. A ragadványnevek keletkezése, létrejöttének okai.....	4
1.1.3. Ragadványnevek a személynevek rendszerében	5
1.2. Tudománytörténeti előzmények	6
1.2.1. A magyar ragadványnév-kutatás története	6
1.2.2. Magyar ragadványnév-kutatás Szlovákiában	8
2. A kutatópont.....	10
2.1. Medvesalja	10
2.1.1. Tajti.....	10
3. A gyűjtés módszere.....	12
4. A ragadványnevek elemzése	13
4.1. A ragadványnevek rendszere a névadás indítéka szerint.....	13
4.2. A ragadványnevek szociolingvisztikai vizsgálata	25
4.2.1. A szlovákiai magyarok kétnyelvűsége	25
4.2.2. Kétnyelvűség és ragadványnév-használat	26
4.2.3. A ragadványnév iránti attitűd	27
4.2.4. Nem és ragadványnév-használat	28
4.2.5. Életkor és ragadványnév-használat	29
4.3. A ragadványnevek dialektológiai vizsgálata	30
4.3.1. A palóc nyelvjárás	30
4.3.2. Hangtani jelenségek.....	32
4.3.3. Valódi tájszavakból származó ragadványnevek	32
4.3.4. Ragadványneveket tartalmazó állandósult szókapcsolatok.....	33
4.4. A ragadványnevek névélettani vizsgálata.....	33
4.4.1. A ragadványnevek öröklődése	33
Összegzés	34
Resumé.....	36
Felhasznált irodalom	38
Melléklet	40

BEVEZETÉS

A magyar személynév, illetve ragadványnév-kutatás története nagyon hosszú múltra tekint vissza, gazdag irodalommal rendelkezik. Szlovákia magyarlakta területein kevésbé vizsgálták és foglalkoztak a kutatók a ragadványnevekkel, tehát a szlovákiai magyar nevekre vonatkozó szakirodalom nem annyira tejedelmes.

Témám kiválasztásánál szubjektív ok is közrejátszott. Szerettem volna egy nyelvészeti jellegű munkát írni környékemmel kapcsolatban. Annak ellenére, hogy Medvesalja gazdag ragadványnév-világgal rendelkezik, még senki sem foglalkozott ezen nevek összegyűjtésével és rendszerezésével, tehát munkám céljául ezt tűztem ki. Mivel Tajtin lakom, ismerem a lakosokat, és tisztában vagyok az egyes személyek ragadványneveivel is. Mint már említettem, a környék lakosai nagy számban rendelkeznek ragadványnevekkel, ezért a kutatásomat lakhelyemre, Tajtira összpontosítani.

A munkám célja, hogy az összegyűjtött névanyagot rendezve átfogó képet kapjunk a falumban található nevek eredetéről és a névadás indítékairól. A vonatkozó szakirodalom alapján foglalkozom külön a ragadványnév fogalmával, létrejöttével, vizsgálom a ragadványnevek helyét a személynévek rendszerében. Külön kitérek a magyar és a szlovákiai ragadványnév-kutatás eredményeire. Bemutatom munkámban Medvesalja környékét, azon belül kutatópontomat, Tajtit. Részletezem az anyaggyűjtés módszerét, felsorolom az adatközlők névsorát. Ezek után foglalkozom a munkám legterjedelmesebb részével, a ragadványnevek elemzésével. Az összegyűjtött névanyagot a névadás indítéka szerint csoportosítottam, alapul véve BAUKO JÁNOS rendszerezését. Az én felosztásomban 13 csoportba rendeztem a ragadványneveket, amelyek további alkategóriákkal rendelkeznek. Az elemzés végén összehasonlítást végzek több nyelvész hasonló témájú tanulmányával. Foglalkozom továbbá a ragadványnevek szociolingvisztikai vizsgálatával, azon belül a taglalom a kétnyelvűség és ragadványnév-használat, a név iránti attitűd, a nem és ragadványnév-használat, valamint az életkor és ragadványnév-használat kérdését. Ezeken kívül érintem a nevek dialektológiai vizsgálatának témakörét is, részletesen bemutatva a palóc nyelvjárást, a jellemző hangtani jelenségeket és a valódi tájszavakat. Kutatásom során talákoztam olyan ragadványnévvvel is, amely állandósult szókapcsolatban fordul elő Tajtin, ennek kialakulásával is foglalkozom. Munkám végén megemlítem még a névélettani vizsgálat szempontját, azon belül is az öröklődés témáját. A felhasznált szakirodalom listáját követően mellékelek egy térképet, külön kiemelve azon Tajtit.

1. A RAGADVÁNYNEVEKKEL KAPCSOLATOS ÁLTALÁNOS KÉRDÉSEK

1.1. A ragadványnevek fogalma, létrejötte, története

1.1.1. A ragadványnév fogalma

A ragadványnév fogalma a 20. század második felétől használatos. Ezen megnevezés rokon fogalmai a *csúfnév*, *ragadt név* és a *ragadék név* (vö. BAUKO 2009: 7). Tehát ezek olyan nem hivatalos nevek, amelyek csak „ráragadtak” a személyekre.

A Magyar nyelv értelmező szótárában a következő definíciót találjuk a ragadványnevekre: „Valaminek a hivatalos nevével együtt használt, emlegetett, származásra, foglalkozásra vagy valamely jellemző tulajdonságra utaló, többnyire tréfás, vagy gúnyos megkülönböztető név, amely nemzedékek során a hivatalos név részévé is válhat” (Ért.Sz. 1961: V, 891). A ragadványnév nem mindig szerepel a hivatalos névvel együtt, vannak ugyanis önmagukban használt ragadványnevek, amelyek a hivatalos név helyett állnak. Funkciójuk a megkülönböztetés, de ez nem csupán származásra, foglalkozásra és tulajdonságra vonatkozhat (vö. BAUKO 2009: 7).

ÖRDÖG FERENC a következőképpen definiálja a ragadványnév fogalmát: „Ragadványnévnek nevezem mindazok a nem anyakönyvezett neveket vagy névszerű szokat (pl. *fia*); a) amelyek a nem hivatalos iratokon mint megkülönböztető szerepű nevek szerepelnek; b) amelyek a szóbeli névrendszerben működnek akár mint közömbös hangulatú ragadványnevek, akár mint expresszív hangulatú, elismerést, kedveskedést kifejező bóknevek, illetőleg csúfolódó hangulatú gúnynevek. Nem tekintem ragadványnévnek a férjezett nő asszonynevét, mivel a leánykori név mellett az asszonynév is anyakönyvezett név lett” (ÖRDÖG 1973: 154).

HAJDÚ MIHÁLY *Magyar tulajdonnevek* című könyvében a következő meghatározását találjuk a ragadványneveket illetően: „Azokat a névelemeket, amelyeket a hivatalos kereszt- és családneveken, valamint beceneveken kívül az emberek adnak egymásnak bármilyen szándékkal, ragadványneveknek nevezzük. Ezeknek a keletkezéséhez mindig valamilyen közösség kell, amelyben személyesen ismerik egymást az elnevezettek és elnevezők” (HAJDÚ 1994: 43).

A szlovákiai magyarok körében a ragadványnév terminus technikus a nem ismert. A kutatásaim során nem minden megkérdezett volt tisztában ezzel a fogalommal. Többeknek csak akkor vált világossá, mikor segítségképpen megemlítettem a gúnynév vagy a becenév megnevezést. Ám ezek a megnevezések nem azonosak a ragadványnevekkel, különbséget kell tenni közöttük. A ragadványnevek egy része kedveskedő, nem gúnyolódás vagy csúfolódás szándékával alakultak, hanem a családi hovatartozás feltüntetésének céljából.

1.1.2. A ragadványnevek keletkezése, létrejöttének okai

Egy-egy közösségben belül az emberek előszeretettel ragasztanak egymásra a hivatalos nevükön kívül egy másik nevet. Számtalan példát találunk erre a múltban is. Például a nagy római szónok, Ciceró (i. e. 106–43) nevét nagyapjától örökölte, amely a feltehetőleg a borsóval állt kapcsolatban – vagy borsótermesztő gazdaságra, vagy egy borsószemnyi szemölcsre utalt (vö. FERCSIK–RAÁTZ 1997: 21). Az ókori görög filozófus, Platón neve szintén ragadék név volt, és vallást jelent (vö. KÁLMÁN 1988: 104).

Az azonos nevek nagymértékű elszaporodása miatt tehát szükség volt egy másik névre is, főleg az örökösödési, jogi ügyek vagy az adózás szempontjából. Ezek a nevek általában a ragadványnevekből keletkeztek. Egy ideig ez csak ragadványnévként funkcionált, egy személy több ragadék nevet is viselhetett, míg végül a XVI.-XVII. században állandósultak ezek a nevek, öröklődővé váltak (vö. KÁLMÁN 1988: 104–105). „A ragadványnév arra is szolgálhat, hogy az azonos hivatalos nevet viselő embereket megkülönböztesse egymástól” (FERCSIK–RAÁTZ 1997: 22).

A ragadványnevek létrejöttének fő oka a megkülönböztetési szándék volt. Környékemen nagyon gyakran ismétlődnek a vezetéknevek, emiatt alakultak ki a különböző ragadványnevek, amelyeket aztán a keresztnévvel együtt használtak a falubeliek. Tajtin például négy személyt hívnak Molnár Máriának, ezért szükséges volt mindenkinek adni egy-egy megkülönböztető nevet. Sokszor megesk, hogy ha valakit a hivatalos nevén keresnek, főleg az idősebbek körében nem tudják, kiről lehet szó. Ha azonban a ragadványnevükön szólítják őket, azonnal tisztában lesznek a keresett személy kilétét illetően.

Medvesalján falunként legnagyobb számban három-négy családnév fordul elő, amelyek dominánsak a környéken, a többi családnevet csak pár lakos viseli. Egy-egy családhoz olykor akár száz tag is tartozhat, akik azonos vezetéknevvel rendelkeznek.

Meg kell említenem azt is, hogy nemcsak azok a személyek rendelkeznek ragadványnevekkel, akiknek a családnevük a leggyakoribb, hanem kevésbé gyakoribb vezetéknevű egyének is kaphattak ragadványnevet. Bár itt pontosabb megnevezés lenne a csúfnév használata, mivel ezek a nevek nem megkülönböztetés céljából alakultak, hanem gúnyolódás és csipkelődés szándékával. „Gyakran szoros kapcsolat van a megnevezett személye és a névként választott szó jelentése között” (FERCSIK–RAÁTZ 1997: 22).

Ezek a megnevezések alapulhatnak külső tulajdonságon, mint például *Hosszú Bélus* esetében, vagy belső tulajdonságon, mint például *Okos Robi*, aki az állandó okoskodása miatt kapta ezt a megnevezést.

1.1.3. Radagványnevek a személynevek rendszerében

A személynevek egyfajta rendszert alkotnak, „amelynek tagjai, az egyes névtípusok kölcsönös összefüggésben állnak egymással” (B. GERGELY 1977: 8).

A magyar névtudomány szerint négy személynévtípust különböztetünk meg, mégpedig a család-, kereszt-, bece- és ragadványneveket. Ezek a személynévtípusok szoros kapcsolatban állnak egymással, főként a kereszt- és a becenév, valamint a család- és ragadványnév (vö. BAUKO 2009: 14). „A személynevek fajtái a névrendszeren belül többé-kevésbé szoros kapcsolatban vannak egymással. Közismert tény, hogy a családneveket a személynevek többi fajtája körül a legtöbb szálú kapcsolat a ragadványnevekhez fűzi” (B. GERGELY 1981: 81–82).

A családnevek egy része diakróm szempontból kereszt- (*Ádám, Dávid, Marek, Sándor*), bece- vagy ragadványnévből ered. Tajtin az esetek többségében a férfikeresztnév (apanév) vált családnévvé, női keresztnévből alakult családnévre nem is találtam példát. A becenévből kialakult családnevek közül a *Kati* vezetéknév hozhatom fel példaként (vö. BAUKO 2009: 14–15).

Egy másik szempont szerint a névhasználati szintértől függően két nagyobb csoportba oszthatjuk a neveket, ezek a hivatalos és nem hivatalos nevek rendszere. A hivatalos nevek csoportjába tartoznak a család- és keresztnevek, a nem hivatalos nevek közé pedig a bece- és ragadványnevek. A hivatalos nevek formális beszédhelyzetben, valamint hivatalos dokumentumokban, mint például az anyakönyvben szerepelnek. A nem hivatalos neveket a mindennapi társalgásban, informális beszédhelyzetben használjuk. A hivatalos nevek állandóak, főleg az írott nyelvben alkalmazandóak, nagyobb közösségekben fordulnak elő, használatukra törvény vonatkozik, míg a nem hivatalos nevek változékonyabbak, inkább az élőnyelvben használatosak és kisebb közösségekben ismertek (vö. BAUKO 2009: 16).

„A ragadványnév a mai személynevek között a legélőbb, legelevenebb névfajta abban az értelemben, hogy életfolyamatában társadalmi és nyelvi kötöttségek sokkal kevésbé érvényesülnek, mint például a család- vagy keresztnevekében” (B. GERGELY 1977: 65). Tehát míg a hivatalos nevek kötöttek – öröklődés folyamán kapja az utód, az esetek többségében nem változik, addig a nem hivatalos nevek variabilizálódhatnak, „minden nyelvi jel tulajdonnév lehet, amit alkotója vagy használója annak tekint” (HAJDÚ 2003: 58). Bármikor eltörölődhetnek, újak keletkezhetnek, létezésüket, alkalmazásukat nem korlátozza semmi (vö. BAUKO 2009: 17).

1.2. Tudománytörténeti előzmények

1.2.1. A magyar ragadványnév-kutatás története

A ragadványnév-kutatás története nagyon gazdag irodalommal rendelkezik, ezért teljes áttekintése lehetetlen. A továbbiakban a fontosabb és újabb állomásokat sorolom fel.

JANKÓ JÁNOS 1892-ben megjelent *Kalotaszeg magyar népe* című munkájában 380 ragadványnevet közöl, emellett az egyes falvak gúnyneveit is megemlíti. A ragadványnév terminust a gúny- és melléknév műszavakkal helyettesíti. Elsőként rendszerezi a névanyagot a névadás indítéka szerint, valamint foglalkozik az alaktanukkal, szófajukkal és az öröklődéssel is (vö. BAUKO 2009: 18).

1902-ben KERTÉSZ MANÓ *A magyar gúnynevek* című tanulmányában a neveket különböző kategóriákba sorolta, csoportosította őket a testi tulajdonságuk, lelki tulajdonságuk, életkörülményük alapján. Külön csoportot alkotnak a közösségek gúnynevei. Az egyes kategóriák még további alcsoportokkal is rendelkeznek. Vizsgálja továbbá a névalkotás módját is (vö. BAUKO 2009: 18–19).

KÁLMÁN BÉLA *A nevek világa* című könyvében külön fejezetben foglalkozik a ragadványnevek eredetével, rendszerével, valamint keletkezésének okaival. Leírja, hogy „a ragadványnév gyakran csak egyénhez tapad, máskor öröklődik is, néha több nemzedéken át. A ragadványnév helyettesítheti a vezetéknevet, esetleg mindkét nevet is. Rendszerint azonban kiegészítő, egyénítő szerepelt tölt be. Ezért megnőhet a név négy-öt eleművé is” (KÁLMÁN 1988: 105). Így alakult át a martosi György János neve *Közt Nagy György Jánossá*. Említést tesz továbbá még arról is, hogy a ragadványnév, mint ’divat’, milyen régre vezethető vissza. Példát hoz a Bibliából (az *Ézsau* név jelentése vörös), és az uralkodók köréből is. Megemlíti *Szép Fülöp*, *Oroszlánszívű Richárd*, *Könyves Kálmán*, valamint *Vak Béla* ragadványnévből alakult nevét is (vö. KÁLMÁN 1988: 104–110).

ÖRDÖG FERENC *Személynévizsgálatok Göcsej és Hetés területén címmel* 1973-ban megjelent munkája a ragadványnév-kutatás egyik legfontosabb állomását képezi. 1966 őszén kezdte meg kutatásait 82 faluban, ahol három év alatt 47 082 személy vezeték- és keresztnéveit gyűjtötte össze (vö. ÖRDÖG 1973: 7–12). Először tesz említést a szólítónév és az említőnév terminusokról. Ezekről így nyilatkozik könyvében: „Szólítónévnek a szóbeli névrendszer tagjaként működő keresztnéveket, becézőneveket (*Mária*, *Jani* stb.), tulajdonképpen beceneveket (*Öcsi*, *Baba* stb.) nevezem” (ÖRDÖG 1973: 80), továbbá „említőnévnek nevezem a szóbeli névrendszerben működő, a közösség lakóinak pontos megnevezésére (identifikálására) használatos neveket. A műszó arra a névhasználatra

(beszédhelyzetre) utal, amikor a név viselője nincs jelen, de róla beszélnek, őt hozzák szóba” (ÖRDÖG 1973: 150).

Egy másik nagy jelentőséggel bíró monográfia B. GERGELY PIROSKA nevéhez fűződik. A *kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere* című könyvében beszámol arról, hogy 1960-tól kezdve öt éven át Kalotaszeg 34 helységében adatgyűjtést végzett, amelynek során 18 670 személy család-, kereszt-, bece- és ragadványnevét gyűjtötte össze. Ezek feldolgozásával 1974-re készült el (vö. B. GERGELY 1977: 12–14). A megterheltségi és funkcionális különbségek szerint több alcsoportot különböztet meg. Ezeket a következőképpen nevezi: „Az olyan ragadványneveket, amelyeket az átlagosnál sokkal többen viselnek, és amelynek több, rendszerint rokonságban lévő család összes tagjaira kiterjednek, a néprajzból vett műszóval nagycsaládi ragadványneveknek nevezem. A ragadványnevek többsége viszont csak egy család tagjaira terjed ki: ezeket családi ragadványnevek néven különítem el. Vannak olyan ragadványnevek, amelyeket csak családtagok viselnek, ezekre a részleges családi ragadványnév elnevezést alkalmazom. Végül előfordulnak egyéni ragadványnevek, amelyeket csak egyetlen személy visel” (B. GERGELY 1977: 20). Az adatok négy nagyobb tájegységről származnak: Felszeg, Alszeg, Kapusmente és Nádásmente ragadványnév-állományait külön-külön vizsgálja (vö. B. GERGELY 1977: 20–27).

RÁCZ SÁNDOR *Doboz ragadványnevei* címmel jelentette meg könyvét 1991-ben a Magyar Személynévi Adattárak egyik köteteként. A mű egy nagyon alapos adattárat tartalmaz (RÁCZ 1991: 13–268). Mivel „a sok adatközlő közül nem mind egyformán mondta el az egyes – főleg – ragadványnevek névadási-indítékmagyarázatát” (RÁCZ 1991: 11), néhány név mellett ezért több variációval is találkozhatunk (vö. RÁCZ 1991: 11).

Utolsóként említeném HAJDÚ MIHÁLY *Általános és magyar névtan* című 2003-ban megjelent könyvét. Bár művében nem foglalkozik konkrétan a ragadványnevekkel, de részletesen elemzi és közli a személynévkutatás eredményeit. Külön fejezetben foglalkozik a névlélektannal. Elmondása szerint minden tulajdonnév kapcsolatban áll valamilyen lélektani folyamattal. Zlinszky (1927: 100) adataira támaszkodva elmondja, hogy „egyes népek hitvilágában a névadás lélekadás, vagyis a név azonos a lélekkel... Másutt úgy vélik, hogy a név élőlény, amely túléli a testet... A legtöbb természetközeli nép szerint az ember három elemből áll: test, név és lélek. A név része az embernek, s ismerete hatalom, amivel áldani és átkozni is lehet” (HAJDÚ 2003: 102). Foglalkozik többek között a névcserével, az elhalt nevekkal, a névjátékkal, a névhangulattal, a rontással, a tabunevekkel és a helyettesítő nevekkal is (vö. HAJDU 2003: 101–127).

1.2.2. Magyar ragadványnév-kutatás Szlovákiában

A ragadványnév-kutatás első korszakával (1872-1957) legújabbán FEHÉR KRISZTINA foglalkozott, ám tanulmányában a felvidéki névtan nem szerepel. Szlovákiában a ragadványnév-kutatás később kezdődött. Az első felvidéki személynévkutatást összefoglaló tanulmány VÖRÖS FERENCnek köszönhető, ami 2004-ben jelent meg *A (történeti) személynévkutatás a Felvidéken különös tekintettel a Trianon utáni fejleményekre* címen (vö. BAUKO 2009: 28–29).

2003-ban KNIEZSA ISTVÁN *Felvidéki családnevek* címmel jelentetett meg elsőként elemzést a családnevekről (bár a dolgozat már 1934-ben megíródott), ahol vizsgálta a XVI-XVIII. századi gömöri, honti és ugoccai adatok alapján a magyar, szlovák és kárpátukrán családnevek rendszerét. Művében a családneveket 3 fő kategóriába osztja: személy-, helynevekből és közszavakból származókra. Az utóbbi csoportba tarozó neveket ragadványneveknek tekinti. Előnyben részesíti a gúnynév megnevezést a ragadványnévhez képest (vö. BAUKO 2009: 29).

Karunk tanszékvezetőnője, SÁNDOR ANNA *Kolon ragadványnevei* című tanulmányában ennek a zóboraljai falunak a névanyagát vizsgálja. Művéből megtudhatjuk, hogy a falu lakosainak több mint egyharmada (418) visel ragadványnevet, ám ők ezt *melléknév*nek hívják. Itt is megfigyelhető, hogy a leggyakoribb családnév, a *Balkó* (222) viseli a legtöbb (189) ragadványnevet. Ezek közül a ragadványnevek közül csak 13 név szlovák eredetű (BAUKO 2009: 34).

A legfrissebb szlovákiai magyar ragadványnevekkel foglalkozó tanulmányok karunk egyik nyelvésze, BAUKO JÁNOS nevéhez fűződik. (vö. BAUKO 2011: 469–486). A továbbiakban az ő munkáit taglalom.

2001-ben jelentette meg könyvét a *Ragadványnevek rendszere Izsán* címmel. „Izsá község Komárom (Komárno) városától 6 km-re a Duna bal partja mentén, a Zsitva és Vág torkolata között... fekszik” (BAUKO 2001: 9). A munka megírásában szubjektív okok is közrejátszottak, mivel innen származik a szerző édesanyja, valamint nagyapja is itt volt jegyző. A kutatás két célcsoportra irányult: a felnőttek és a diákok körében használatos ragadványnevekre. ÖRDÖG FERENC szavaival egyetért BAUKO is, miszerint „a sok azonos vezetéknévvel egyenesen arányos a ragadványnevek száma” (ÖRDÖG 1973: 151), tehát a családnevek gyakorisága eredményezi a sok ragadványnév kialakulását. Áttekintést ad a hivatalos iratokban szereplő megkülönböztető nevekről (BAUKO 2001: 30-40). A névadás indítéka szerint a ragadványneveket 12 nagy csoportba osztja, amelyeket további kisebb alcsoportokba rendez.

Ezután foglalkozik a ragadványnevek alaktani és szófaji vizsgálatával, szerkezetével és végül az öröklődéssel.

Következő tanulmánya *Ragadványnév-vizsgálatok a nyitrai Konstantin Egyetemen* címmel 2003-ban jelent meg a Névtani Értesítő 25. számában. Művében a magyar szakos hallgatók és családjaik ragadványneveit rendszerezte a névadás motívuma alapján. A hallgatók által viselt ragadványnevek többségében magyar etimológiájúak (122 név), 6 szlovák és 3 angol eredetű nevet gyűjtött össze (vö. BAUKO 2009: 35–36).

2004-ben a Szlovák Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete által szervezett Fiatal nyelvészek XIV. nemzetközi kollokviumán hangzott el előadása *Prezývky študentom v bilingválnom prostredí* (Diákragadványnevek kétnyelvű környezetben) címen. Az előadás a révkomáromi szlovák tannyelvű iskolák diákragadványneveit taglalta. A magyar–szlovák kétnyelvű környezet hatására nagy mennyiségben fordulnak elő magyar ragadványnevek is. Ennek oka, hogy a szlovák tannyelvű iskolákba 15–20%-ban magyar nemzetiségű diákok is járnak, s szlovák nemzetiségű diákok többsége is beszéli, vagy legalább érti a magyar nyelvet. Gyakorikak ezért a kódváltások. A leggyakoribb ragadványneveket a családnevek -i képzős változata adja, mint például a *Bogi* > *Bogár* (vö. BAUKO 2009: 36).

Legújabb könyve 2009-ben jelent meg *Ragadványnév-vizsgálatok kétnyelvű környezetben* címen. Munkám megírása során ezt a könyvet vettem alapul. „A kiválasztott kutatópontok a Komáromi járásban (okres Komárno) találhatók, Komáromtól keletre fekszenek. A gyűjtés a kompakt magyar nyelvterületen, négy szomszédos községben történt (Izsa, Hetény, Dunamocs, Búcs)” (BAUKO 2009: 38). Könyvében leírja ezen négy falu rövid történetét. A következő szempontokat mind a négy faluban külön-külön vizsgálta. Foglalkozik az írott forrásokban szereplő megkülönböztető nevekkal. A ragadványneveket rendszerezi a névadás indítéka szerint, ahol 11 csoportba rendezi a névanyagot (a névviselő neve, családtagok, ismerősök neve, külső tulajdonság, belső tulajdonság, szavajárás, életkor, lakóhely, foglalkozás, esemény, egyéb körülmény, ismeretlen). Külön fejezetben foglalkozik a szlovákiai magyarok kétnyelvűségével, a ragadványnév iránti attitűddel, a nemmel és az életkorral való kapcsolattal. Bővebben ír az alapiskolákban használatos diákragadványnevekről. Ezután hosszasan vizsgálja a ragadványneveket dialektológiai szempontból, megfigyeli a hangtani jelenségeket, foglalkozik a tájszavakkal, a névélettannal, öröklődéssel. Egyaránt vizsgálja a ragadványneveket morfológiai és szófajtani szempontból, tehát egy nagyon átfogó és részletes munkáról van szó.

2. A KUTATÓPONT

A kiválasztott kutatópont Dél-közép Szlovákiában fekszik a Rimaszombati járásban (okres Rimavská Sobota). Kutatásaimat Medvesalja régiójában végeztem. Ebbe a régióba öt kisebb falu tartozik, név szerint Tajti, Medveshidegkút, Egyházasbást (=Újbást), Vecseklő és Óbást. Ezek a falvak kivétel nélkül 98%-ban magyar lakosúak, egymással szomszédosak.

2.1. Medvesalja

Mint már említettem, ez az öt falucska Medvesalja régiójában fekszik. „A medvesaljai falvak az egykori Gömör vármegyének Nógráddal határos délnyugati részén – a mai Szlovákia területén – a Gortva-patak völgyében fekszenek” (Cs.NAGY 2003: 11). Eredetileg a medvesaljai falvak megnevezés alatt Gömöralmágy, Medveshidegkút, Óbást, Gömörpételfala, Tajti és Vecseklő településeket értették. Az Ajnácskőig terjedő területet szokták a medvesaljai jelzővel illetni, itt húzzák meg a képzeletbeli választóvonalat (bár hozzá kell tennem, a családomban Gömöralmágyot és Gömörpéterfalát már nem szokták a medvesaljai falvak közé sorolni) (vö. Cs. NAGY 2003: 11).

„A *Medvesalja* tájnév már a XVIII. századtól ismerős megnevezés, és Kiss Lajos megállapítása szerint egy közeli patakról kaphatta a hegy a nevét. A néphagyomány azt tartja, hogy az erdőben valamikor sok medve élt, s róluk nevezték el a hegyet is. A falvak határa a XIX. század második feléig, a mocsaras területek lecsapolásáig alig változott. Azóta az erdők területe is megfogyatkozott, s nőtt a szántóföldek aránya” (Cs. NAGY 2003: 11).

Medvesalja lakossága túlnyomó részben római katolikus vallású, kultúrájában, népszokásaiban, nyelvjárásában erősen hagyományörző jellegű (vö. Cs. NAGY 2003: 11).

Mai lakosságának egy része mezőgazdasági munkából igyekszik megélni, de egyre több a közeli városokba, Fülekre, Rimaszombatba ingázó személyek száma is (vö. Cs. NAGY 2003: 12).

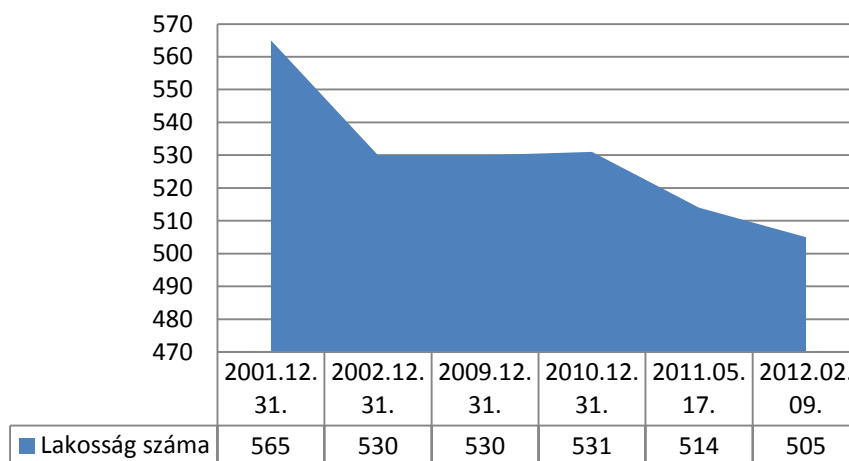
Az 1991-es népszámlálási adatok szerint Medvesalján 5261 személy élt, közülük 4946 lakos vallotta magát magyar nemzetiségűnek, vagyis átlagban 94,01%. A legtöbb magyar nemzetiségű személy Tajtin (99,19%), a legkevesebb pedig Ajnácskőn (89,58%) élt. Azóta a népesség száma már nagymértékben csökkent (vö. Cs. NAGY 2003: 12).

2.1.1. Tajti

Rimaszombattól 42 km-re délre, Fülektől 24 km-re délkeletre a magyar határ mellett a Cseres-hegység (Cеровská vrchovina) gyönyörű természeti környezetében fekszik. A község felett található Meleg hegy (Teplý vrch) lábánál ered a kis Gortva folyó.

Tajti történetét nézve érdekes és kalandos múltra tekint vissza. Tajtit 1290-ben említik először, mint az egyházasbásti Szent Miklós templomhoz tartozó települést. Önálló faluként 1399-től szerepel, ekkor *"Thathyley, Thouthyleys"* alakban, 1402-ben *"Tahtyeley"* néven említik. Az ajnácskői vár uradalmához tartozott, majd a helyi nemes Tajty család birtoka volt. A 16. század végén és 1683-ban is elpusztította a török. A 18. század közepén újraterleptették. 1828-ban 32 házában 292 lakos élt, majd kilenc év múlva csupán 262 lakosa maradt. Lakói főként mezőgazdasággal foglalkoztak, később egy részük az építőiparban dolgozott. Falumat több pedagógus, író, illetve nyelvtörténész is megemlítette különböző írásaiban. VÁLYI ANDRÁS szerint *"TAJTI. Magyar falu Gömör Várm. földes Urai több Ura, lakosai külömbfélék, fekszik Ezeredhez nem meszsze, és annak filiája; földgyének egy része sovány, piatzozása 2 mértföldnyire, Rimaszombatban; fája van, malma helyben."* 1910-ben 483, túlnyomórészt magyar lakosa volt. A trianoni békeszerződésig Gömör–Kishont vármegye Feledi járásához tartozott. 1938 és 1944 között újra Magyarország része volt. Miután Magyarország és Szlovákia csatlakozott a Schengeni övezethez, megnyílt az amúgy évek óta kiépített összekötő út Tajti és Cered között. Tehát különböző névmódosítások során falum végleges községnévként a *Tajti* nevet kapta, amit szlovák fordításban *Tachty* megnevezésként szerepel. Rózsafüzéres Szűz Mária tiszteletére szentelt római katolikus temploma 2000-ben épült (<http://hu.wikipedia.org/wiki/Tajti>).

1. ábra: Tajti népessége

(forrás: Štatistický úrad Slovenskej republiky)

Mindaz a grafikonból is jól kivehető, Tajti lakossága fokozatosan csökken. Az ezredforduló elején még majdnem 570 lakosa volt Tajtinak, 12 év elteltével ez a szám 60 személlyel csökkent. Ennek legfőbb oka, hogy a fiatalok elköltöznek nagyobb városokba, külföldre mennek jobb munkalehetőség céljából, ott letelepednek, és már nem jönnek vissza.

3. A GYŰJTÉS MÓDSZERE

Kutatópontom kiválasztásában szubjektív okok is közrejátszottak, mivel én is tajti lakos vagyok, ezért emiatt nem okozott nehézséget pár segítőkész személyt találnom. Mindezek ellenére több probléma felmerült, amire nem minden esetben találtam megoldást. Azoknak a ragadványneveknek az eredetének kiderítése volt a legkönnyebb, amelyeket a ma is élő lakosok adtak egymásnak, esetleg a szüleik elbeszélése alapján tudtak konkrét és egybehangzó választ adni. Azok a nevek okoztak gondot, amelyeknek „szülöttei”, származtatói már nem élnek, sőt, az adatközlők nagyapáikra, dédapáikra, szépapáikra eredeztetik vissza a nevek kitalálását. Azokkal a problémákkal találtam szemben magam, amelyekről FERCSIK ERZSÉBET és RAÁTZ JUDIT is említést tesznek: „Az utódok sokszor nemzedékeken keresztül örökölték a ragadványnevet. Később a névadás körülményeire, a név eredetének okára már alig vagy egyáltalán nem emlékeztek. A névadás indítékát utólag nem tudjuk biztosan feltárni” (FERCSIK–RAÁTZ 1997: 22). Ez a probléma áll fenn az öröklődő ragadványneveknél is, mivel a kiindulópont több generációra visszanyúlik, a magyarázat azonban az idő múltával feledésbe merült.

Az anyaggyűjtésem jelentős részét 2011 nyarán végeztem, amikor különbözős ismerősök által javasolt személyeket felkerestem, hogy segítségüket kérjem munkámhoz. Kivétel nélkül nagyon készségesek voltak, köszönhető ez annak is, hogy ismertek engem, vagy legalább a szüleimet és a nagyszüleimet. Hosszú beszélgetések során rengeteg érdekes történetet hallottam, amikről aztán jegyzeteket készítettem. Egy esetben hangfelvétel is készült, mivel sikerült találnom egy olyan szívélyes adatközlőt, akinek gyűjteményem legnagyobb részét köszönhetem. Ha valamelyik név során nehézség lépett fel, akkor a következő kérdéseket tettem fel: Milyen ragadványneveket ismer?, Miért kapta a névviselő ezt a nevet?, Mi a névviselő hivatalos neve?, Öröklődés során szerezte vagy csak arra a személyre jellemző a név?, Mikor és ki nevezte el az illetőt ezen a néven?, Együtt használatos a ragadványnév a becenévvel vagy önállóan szerepel? Arra a kérdésre külön nem tértem ki, hogy milyen korosztályba tartozik a névviselő, mivel a ma még élő lakosokat ismerem személyesen. Ugyanezen okból nem kérdeztem rá a szólítónév, illetve említőnév kérdésére, mivel az évek során tapasztalatból rájöttem, kinek mondják a szemébe a ragadványnevét, és kit említenek csak a” háta mögött” ezen a néven.

Néhány esetben írásban kértem segítséget, mivel a névhasználó nem tartózkodott itthon. Ilyenkor üzenetben tettem fel kérdéseimet, amelyek főleg a ragadványnév eredetére, történetére, valamint a névadó kilétére vonatkozott.

Ahogy az az elemzés során látható is lesz, a szerzett információkat igyekeztem hitelesen közvetíteni, fonetikusan lejegyezve az egyes magyarázatokat.

Az adatközlőim névsora:

1. Básti Péter (B.P.), Tajti, 26 éves	5. Molnár Mária (M.M.), Tajti, 68 éves
2. Básti Róbert (B.R.), Tajti, 43 éves	6. Pál Edina (P.E.), Tajti, 20 éves
3. Mede Tibor (M.T.), Újbást, 64 éves	7. Pál Mária (P.M.), Tajti, 43 éves
4. Molnár Béla (M.B.), Tajti, 73 éves	8. Pál Szilvia (P.SZ.), Tajti, 29 éves

4. A RAGADVÁNYNEVEK ELEMZÉSE

4.1. A ragadványnevek rendszere a névadás indítéka szerint

A ragadványnevek kialakulásának legfőbb és leggyakoribb indítéka a megkülönböztetés céljából kialakított névadás, főleg azokon a területeken, ahogy egy-egy vezetéknév vagy keresztnév, esetleg mindkettő együtt nagy számban fordul elő. Tajtira ez az indíték teljes mértékben jellemző, a leggyakoribb vezetéknévből 132, keresztnévből pedig 23 azonos névviselőt számolhatunk.

A névadási indítékok szerinti csoportok kialakításánál BAUKO (2009) felosztását vettem alapul. Pár pontban eltértem az általa alkalmazott kategóriáktól. Ő 11 csoportba osztotta a ragadványneveket a névadás indítéka szerint, amit én bővítettem még további két csoporttal. Az egyik általam alkalmazott csoport az ő felosztásában is szerepel, de csak mint alkategória. Esetemben a szokásra, viselkedésre, kedvtelésre utaló ragadványnevek nagy számban fordulnak elő, ezért én új csoportba soroltam ezeket a neveket. A másik eltérés a csúfolódásból eredő ragadványnevek csoportjára vonatkozik. Felosztásomban kisebb-nagyobb eltérések figyelhetők meg az alcsoportok alkalmazásánál, én kevesebb alkategóriát különböztettem meg a csoportosítás során.

A magyarázatok között találkozhatunk a had megnevezéssel, ami annyit jelent, hogy Tajtin azokat a családokat, melyekhez több tag is tartozik ugyanazzal a ragadványnévvel, hadként nevezik. Ilyen például a Csió had vagy a Murányi had.

A *-gal ellátott nevek viselői már nem élnek, de a családtagjaik örökölték a ragadványnevet. A nevek melletti ^E jelzés arra utal, hogy az említett személy már elköltözött Tajtiról, de az utódai még tajti lakosok.

A névcikk a következő formában található meg a felosztásomban: először szerepel a személy ragadványneve fonetikus átírásban, aztán a hivatalos név és végül a ragadványnév eredete. A magyarázatok után az adatközlőim monogramjait tüntettem fel. Azokban az esetekben, amikor a hivatalos nevet a magyarázat során említik, a ragadványnév után már nem írtam le külön a nevet.

Az általam vizsgált szlovákiai magyar településen, Tajtin 237 ragadványnév gyűlt össze a felnőttek körében, s a névadás indítéka szerint a következő csoportokba rendszereztem a névanyagot:

1. A névviselő keresztnévéből, becenevéből alakult (névasszociációs indítékú) ragadványnevek

1.1. Keresztnévből alakult: *Bándiká* (Agócs András keresztnévéből adódik ez a becenev.), *Bérci* (Básti Bertalan keresztnévének egyik formája.), *Dódi*, *Dodo* (Az apukám, Pál József keresztnévének módosított változata.), *Dudo* Gyszi („Dodo, Dudo, apád is Dodo. Á Józsi bá van.” – M.T.), *Hēlēnku* (Csonka Helén keresztnévének módosult alakja.), *Jendo* (Pál János keresztnévéből alakult ki a Jendo csúfnév.), *Jolóká* (Brestyanká Jolán keresztnévéből származik ez a becenev.), *Juci* (Kluka Júlia keresztnévének változata.), *Kifli* (Pál Krisztina keresztnévből eredő csúfnév.), **Mārgó*, **Gizó*, ^E*Zoló*, **Gyszó*, **Pistó*, ^E*Bájó* („Áz anyjuk mindenkinek egy -ó nevet hozzáadott... Áz anyja elnevezte Mārgitot Mārgónak, Pistát Pistónak, Bālintot Bájónak.” Kovács Zoltán már Besztercebányán lakik, Bālint pedig Ajnácskőben. – M.T.), ^E*Sánygó* („No akkor máradjunk annál a családnál...mer az egyik testvér végig Sánygó volt, pedig Sányi a ... keresztnéve...” Kovács Sándor azóta Fülekre költözött. – M.T.), *Tocsik* (Básti Tamás a keresztnéve után kapta ezt a gúnynevet.)

2. Családtagok, családnevek, ismerősök nevére vonatkozó ragadványnevek

2.1. Férfielőd: *Bájko* Klāri (Básti Klára ragadék neve „a Bālintból lett.” – M.T.), *Bālāzs* Gyszi (Tajti Gyula egyik felmenője Balázs keresztnévű volt.), *Bence* Mārgit (Pádár Margit „Áz ő...ő...nagypjā, dédnagypjā volt Bence.” – M.T.), *Gyugyā* Tibi (Pál Tibor valamelyik férfielődét Gyulának hívták, így ez a ragadék név maradt rá az utódaira is.), *Lājcsi* Gyszi („Básti Gyulā Lājos bácsiról, az apjáról kaptā a nevét, Gāzsi Lājcsiról.” – M.T.), *Pestu* Tibi („Pestu meg István. Molnār Tibornak Pistā volt az apjā, oszt onnān kaptā.” – M.T.), *Tóni* Bélā (Pál Bélának „Tóni volt valamelyik nagypjā. Tóni.” – M.T.)

2.1.1. Vezetéknév és keresztnév: *Gāzsielek* Jolān (Pál Jolán nevében „a dédnagypjā, üknagypjānā a neve szerepel... Gābor, Elek. Gāzsi, Elek.” – M.T.), *Pālāndrās* Juliskā (Molnār Júlia „Ándrás volt Pesā bácsiéknā az apjuk.” – M.T.), *Pāmātyó* Áncsā (Pál Anna dédapjānak a neve Pál Mátyás volt, ám az utódai a mai napig viselik a nevét.)

2.2. Nőelőd: *Hēlēny* Sanyi (Molnār Sándor „kaptā a nevét a nővérérő.” – M.T.), *Kāruzs* Juliskā (Pál Júlia „az anyjā keresztnéve Kārolin vót, oszt több gyērēk vót, oszt akkor az ēgyik lyānyt Kāruzsna hītāk.” – M.M.), *Lāndēr* (Horváth Margit ragadványnevééről megtudtam, hogy a „Lānder az női név, annā a keresztnéve.” – M.T.), *Rēginā* Mārgit (Pál Margit „hāt az anyjā utān lett Rēginā.” – M.T.)

2.3. A házastárs neve:

2.3.1. A férj ragadék neve: **Pesà* Pisti (Pál István ragadványnevéről ezt tudtam meg: „No ő a Pistából lett...Pēsà. És még ma is úgy hívják.” – M.T.)

2.3.2. A férj keresztnéve: *Elek* Märtà (Básti Márta Básti Elek felesége, így ő is viseli férje keresztnévét.), *Gézà* Évà (Horváth Éva férje Horváth Géza, innen ered ez a ragadék név.), *Miro* Zsuzsi (Básti Zsuzsanna férjét Mironak hívják, ezért őt a faluban a férje után Miro Zsuzsiként emlegetik.)

2.4. Családnévből alakult: *Gyuràs* Ánnus (Básti Anna ragadványnevének magyarázata: „A Gyuràs név az inkább hozott vezetéknév. Tehát ott valamelyik ásszonyi ágának volt Gyuràs.” – M.T.), ^E*Kátyi* Zoli („Vezetéknévből. Káti Zoltán, csak Kátyinak hívják.” Most az öregotthonban lakik Újbáston. – M.T.), *Kobelà* Bàrnà (Molnár Barnabás „az apja... és önük is ez a Kobelà, ez vezetéknév volt. Tehát valamelyik nagyanyja hozta mint vezetéknévet a családba.” – M.T.), *Kutyà* Peti (Kluka Péter vezetéknévének módosított változata.), *Murānyi* Géza (Horváth Géza valamelyik elődje „öreg cigány vót. Tehát az anyjuk vót a Murānyi hádbó váló, Gëszttébő, vāgy honnān.” – M.T.), *Pāpësz* Józsi („Pál Józsi a Pál vezetéknévből lett Pāpësz.” – M.T.), *Szānyi* Pisti (Básti István neve „annyit jelentene, hogy valamelyik ősök a Szānyi vezetéknévet viselte. M.T.), *Szepegombà* (Szepesi Dávid a vezetéknévből kialakított gúnynevet viseli.)

2.4.1. A feleség lánykori családnéve: *Bozó* Imre (Básti Imre ragadványnevének eredete: „Hāt az...ez rāgadék név, de mint vezetéknév volt... valamelyik nāgyszülő női āgon Bozó volt.” – M.T.), *Nāgy* Juliskà (Barnóczy Júlia „Nāgy Māté bācsināk volt a lānyà. A vezetéknévük volt a Nāgy.” – M.T.), *Klukà* Erzsi (Szepesi Erzsébet lánykori neve.), *Pócsà* Sāri (Molnár Sarolta ragadványneve „az apja lānykori neve.” – M.T.), *Vīg* Kátó (Vincze Katalin az édesanyja. Bár már férjnél van, azóta is a lánykori nevén hívják.)

3. Külső tulajdonságokra utaló ragadványnevek

3.1. Testalkatra, termetre vonatkozóan: *Csëpp* Erzsi (Csonka Erzsébet alacsony termete miatt kapta ezt a nevet.), *Fëlhő* (Tajti Gyulát viszonylag nagy termete miatt nevezték el így.), *Gyegye* Géza (Pál Géza „gyënge volt, gyënge fizikumú embërke volt.” – M.T.), *Hosszú* Bélus (Pál Béla „māgàs. Óriāsi māgàs. Vān ő két mëtër is.” – M.T.), *Kis* Gizó (Pál Gizella „a növése végëtt lett Kis Gizi. Alacsony növësű volt.” – M.T.), **Poci* Gyuszi (Básti Gyula „szerettë a hāsāt. Szerettë megtömni a pocit.” – M.T.), *Pufi* Láci (Pál László gyermekkorában kövér volt, ezért maradt rá ez a jelző.), *Zsirāf* (Magassága miatt kapta ezt a nevet Szepesi Pali.), **Zsíros* (Danyi Emil „āzért káptā a Zsíros nevet, mët nāgyon sovāny ārcú, testalkátú, csörgött a csontjā.” – M.T.)

3.2. Szépségre vonatkozó: **Szép* Àrānkà (Horváth Arankáról megtudtam, hogy „Szép Àrānkà mēg jól nēzett ki külsőre. És mā is viseli a Szép Àrānkà nevet.” – M.T.)

3.3. Járásmódra, mozgásra vonatkozó: *Cibe Rozi (Básti Rozália ragadványnevének eredete: „Már az anyját is Cibe Rozinák hívták... Á nagymamájá járásáról kaptá a nevet.” – M.T.), Csiga Józsi (Básti József a Csida ragadványnevet viseli, s ebből alakult a Csiga becenév, mert Józsi bácsi elég lassú tempóban dolgozik, megfontoltan, nyugodtan mozog.)

3.4. Feltűnő testrészre vonatkozó: Füles Nándi (Pál Ferdinand nagy elálló füléről kapta ezt a nevet), Nagyfej Zoltán (Nagy Zoltán ragadványnevről ezt tudtam meg: „Testalkát. Nagyfej. Ánnak hívták a gyereket.” – M.T.), Kisfüles (Pál Ferdinand öccse, Pál Attila kapta nevezték így a bátyja és hasonlóan nagy füle miatt.), Kocka Átila (Básti Attila szögletes fejformája után kapta ezt a nevet.), *Kopó Józsi (Básti Józseffel kapcsolatban „ázér volt a Kopó ragadék név, mert az árcmása hasonlított a kopó kutyáére” – M.T.), Nagyseggű Átila (Szepesi Attila természetes fenekéről kapta ezt a csúfnevet.), Pátikus (Dávid László nagy szemüvege miatt kapta ezt a nevet.)

3.5. Testi fogyatékosagra vonatkozó: Csérbá (Csonka Gusztó „ázér lett Csérbá, mért a nagyápjá, vágy már lehet, hogy neki déd- vágy üknagyápjának... felrobbant válami, és kiütte szilánk neki és... lyuk máradt. De ázer lett Csérbá, mér testi hibá lett, a nagyápjának vol, de ő meg örökölte.” – M.T.), ^EMucu (Básti Zoltán egy baleset során szerzett heg után kapta ezt a ragadványnevet. Emiatt a szája hasonlított a nyúléra. Ma Losoncon lakik. – M.T.), Sánta Helén (Csonka Ilona „Á sántáságáról. Á járása miatt” kapta ezt a ragadék nevet. – M.T.)

3.6. Beszédhibára, nyelvbotlásra, hibásan ejtett szóra vonatkozó: Bata (Csonka András „a bátyáról kaptá. Nem tudta kimondani, hogy bátya, oszt bátyá.” – M.T.), Dzsubi (Szepesi Zsuzsi nevét egy két éves kisfiú nem tudta helyesen kimondani, Dzsubinak szólította, így ragadt rá ez a név.), ^EFándris (Csonka András „Mér nem tudta kimondani a öö a testvére, hogy Ándris, há Fándrisnak hívták.” – M.T.), Fulá Gyula (Csonka Gyula „nem tudta kimondani a ... testvéri, Ándris...Ő Fulá volt. Kérdézték, hogy hogy hívják a testvérédet: Fulá. Hát téged? Csonka Fándrás.” – M.T.), Hevő Robi (Básti Róbert „nehezen tudott beszényi, hebegött, hebegős vót. Itt is különböztették.” – M.M.), Káláp Erzs (Molnár Erzsébet „a férje után kápt, mért a férje kálapot nem tudta kimondani, kádápnak hívtá.” – M.T.), Keke (Botos Ferenc kicsit dadogott, a kedvence volt a keksz, amit beszédhibája miatt ke-ke-keksznek mondott.), Némalyány (Csonka Franciska gyermekkorára nem tud érthetően beszélni, csak hangokat ad ki, ezért ragadt rá ez a név.), Piszó Peti (Básti Péter csúfnevének története: „Volt egy kutyánk, amit Pityunak hívták, és én nem tudtam kimondani a nevét apró koromban és Picónak hívtam.” – B. P., B. E.), Pitá Nándi („No, vót Tájtin egy öreg Pitá nevezetű embérke. Áz öreg kiráktá Márx Engels Lénin, Sztálinnak a képeit. Nagy kommonista vót... Nagy hosszú hája volt. Meg Nándi is hosszú háját viselt, s ezér neveztél el Pitának.” – M.T.), Prücsök Józsi (Básti József „ápjá is Prücsök Józsi vót. Hát tücsökről

káptá... Csák nem tücsök, hanem prücsök.”– M.T.), *Sugor* Irén („Ez szerintem jellemző is volt az öreg Sugorra. A zsugoriból vezették le. Vót egy kis vágyoná. Összezsugorgáta. Gyűjtögetett... nem azt mondták, hogy zsugori, hanem hogy zsugor.” – M.T.), *Szēasz* (Básti Iván nem tudta kimondani, hogy szevasz, azért lett Szeasz.), *Vóká* Géza (Pál Géza „aszt ákarta mondányi, hogy rónān lőnek, oszt akkor úgy montā, hogy vónān vātātāznāk.” – M.M.)

3.7. Gondozatlan, elhanyagolt külsőre vonatkozó: *Büdös* Gyszi (Botos Gyula nem szeret mosakodni, így bűzlik. Ezért kapta ezt a nevet.), *Büdöske* (Pál Erika nem használ semmilyen kozmetikumot, nyáron kellemetlen szagú.), *Csipā* Erzsi Horváth Erzsébetnek „csipās vót a szeme, nem mozdott.” – M.T.)

3.8. Valakire való külső hasonlóságra vonatkozó: *Dzsanna* (Azért hívták Mag Gábort így, mert nagy orra volt.), ^E*Kābos* Ervin (Molnár Ervin a kabaré sztárja után kapta ezt a nevet.), *Kosút* Erzsi (Básti Erzsébetnek „az āpjāt hívtāk Kosútnāk. Ööö ā fizimiskājā hasonlított. Nem volt szakállā meg bājúsā, de ööö biztos ā fellépése végett. Ā mágāviseletē... Mágā Kossuth Lajos utān.” – M.T.), *Szimcsāk* Oti (Kluka Ottó „... egy focbālistāról káptā ā nevét” – M.T.), **Tyuki* Gyszi (Básti Gyula „hāt ā Tyukodi vitézről káptā ā nevét.” – M.T.), **Vidrócki* Józsi („Ā Prücsök Józsi āpjāt úgy hívtāk, hogy Básti József Vidrócki. Mērt ā kinēzetē, ā testālkātā ā bētyārého, ā Vidrócki Józsiého hasonlított.” – M.T.), *Zsizskā* (Kluka Ivānnak „Hosszú hājā volt, be volt rāgāsztvā ā szēmē, olyan volt, mint Jān Zsizskā, ā válāmikori huszāson.” – P.M.)

3.9. Hajszínre, hajviseletre vonatkozó: *Hājās* Nāndi („Ā hosszú hājā végett lett hājās.” – M.T.), *Kopās* Csābi (Básti Csaba katonasāga alatt kötelezően le kellett vāgatnia a hājāt, és mikor hazalātogatott, meglāttāk kopaszon, ezért nevezték el Kopasznak.), **Pipīs* Ivān (Básti Ivān „Ā mādār utān lett elnevezve. De itt, gondolom ā... kontyosāk voltak ōk, mint ā pipiske... Olyān göndör hājū vót.” – M.T.), *Szōke* Pistā („Ā Básti Pistā bācsi nāgyon szōke embēr volt.” – M.T.)

4. Belső tulajdonságokra utaló ragadványnevek

4.1. Szelídség: *Puhā* Pityu (Pádár Istvánéknak „āz āpjuk, Pistā bācsi ēgy nāgy, puhā embēr volt. Māgās dērēk, engedékēny embēr volt. Āz āsszony viselte ā nādrāgot.” – M.T.)

4.2. Huncutság, elevenség: *Cilā* Gyszi (Básti Gyula „ā gyērēkkorābān káptā ā Cilā nevet... Nāgyon pājkos gyērēk volt.” – M.T.), **Mājmos* Pāli („Ez ēgy erős embēr volt. Képes volt házāhozni āz erdōből ēgy gērēndāt. És ō nāgyon hājkurāsztā ā csēndōrōk, rendōrōk, fināncok sātōbbi. És mājmot csinālt belōlūk, szōvāl nem tudtāk elkāpni” – M.T.), *Ördög* Bélā (Horváth Bélā „ūgy elbūjik, mint āz ōrdög. Elveszítyi āzokāt, ākikēt elvisz gombāzni. Ō ā nāgy gombāzó.” – M.M.), *Rókā* Gizi (Pál Gizella nāgyon ravasz asszony hírében állt.)

4.3. Szorgalom, serénység: *Cikrá* Gyuri (Csonka György „āzért káptā ā nev... Mint ā szikrá, ā tűz, mēntek ā munkā utān. Pāsztoroskodtāk, libākāt ōriztek.” – M.T.), *Csicskās*

(Básti Ottó azért kapta ezt a nevet, mert őt hívták segíteni fát vágni, dolgoztatták, az emberek, ő volt a 'csieskásuk'.)

4.4. Lustaság: *Bájnok* („Csonká Bárná a lustaság bájnoka. Nagyon lusta ember.” – M.T.), *Csöves Erik* (Szabó Erik „lényegében munkakerülő volt.” – M.T.), *Hobbi Robi* (Básti Róbert „a hobbijainak élt... A kedvteléseinek. Nem szeretett dolgozni, inkább a kedvteléseinek élt.” – M.T.)

4.5. Indulatosság, nemtetszés, kötekedés: *Dühü* Katicá (Pál Katalin „az apja után káptá ezt a nevet, mért gyakran dühös vót, mindenkire hárágudott.” – M.T.), *Gombóc* (Berki Tibor „Ázé híjják így, mér nem lehet vélé jórá mennyi, mér mindég csak kötekégyik. Még olyan csepp is. Álacsony.” – M.M.), *Jáppán* (Botos István „ők sokan vännak fiúk, mindég kötekégyik a többi testvéribé, úgy, mint a jáppán kákás.” – M.M.), *Morgó* Tomi (Molnár Tamás fiatal korában mindig morgott mindenért, nem tetszett neki semmi, ezért ráragadt ez a név.)

4.6. Eszesség, tudás: *Doktor Jolán* (Básti Jolán férje „gyerékkorában mindig ázt mondta, hogy doktor leszék. És rá is máradt, hogy doktor.” – M.T.), *Okos Robi* (Básti Róbert gúnynevről megtudtam, hogy „Józsi bácsit is hívták okosnak. A nagyapját. Mért mindenben, szóval ő okoskodott.” – M.T.)

5. Szavajárásra utaló ragadványnevek

5.1. Tulajdonképpen szavajárási szavak: **Begy* Jánkó (Pál János „Te a begyembe vágy. Áért lett begyi, mért sok embernek mondta, hogy a begyembe vágy.” – M.T.), *Jogos* (Pál Gábor fiatal korában minden kérdésre azt válaszolta, hogy jogos, így rá maradt ez a név.), *Káplé Szerén* (Pádár Szerén nagyapja nagyon szeretett kocsmába járni. A pultos nőnek mindig azt mondta, hogy „Kapl le onnan az üveget és önts valamit.” Erről a szavajárásáról kapta ezt a ragadék nevet.), **Ruszi* Pistá (Molnár István ragadék nevével kapcsolatban ezt a történetet mesélték el: „Hát énszerintem a Ruszkit ázer hívták Ruszkinak, érted, mer ő a beszédjébe nagyon szerette az úgynevezett idegén kifejezéseket, holott ő a szónak a jelentését nem tudta. Oroszul beszélt...ruszki... Áz újságokból ő megtanult két szót, oszt akkor ázt ő álkálmáztá kocsmái beszélgetésnél.”), *Szélészte* (Pál János nagyon szerette a Celeste, argentin telenovellát, mindig erről beszélt a barátainak. – M.T.), *Szëxi* Robi (Básti Róbert fiatalkorában minden fiatal, csinos hölgyet megfigyelt az utcán, és a baráti társaságában a legszebbeket a 'szexi' jelzővel illette.), **Szóval* Józsi (Básti József nevével kapcsolatban ezt tudtam meg: „Áhol anyukád dolgozik, volt egy Józsi bácsi, áki mindén második szavában ázt mondta, hogy szóval. Én nem ákárok sokból kimenni, szóval, csak annyit szeretnék szóval mondani.” – M.T.), **Helyzet* Józsi (Józsefet Helyzet Józsinak is hívták, mivel folyton azt hajtogatta, hogy mi a helyzet? – M.M.)

5.2. Megszólításra utaló ragadványnevek: *Komá* Bárná (Pál Barnabás „a férfiemberök barátait, mindénkit ő Komának szólított” – M.T.), **Pányi* Izoldá (Nagy Izolda

ragadványneve, „a Pányi egy megszólítás. Egy hölgy vágy kisasszony, vágy mi.” – M.T.),
**Sógor* Pisti (Pál István minden barátját sógornak nevezett a faluban.)

5.3. Családtagok megnevezésének gyakori használata: *Ápus* (Petrovič Pált élettársa, Csonka Mária így hívja, ezért a többi falubeli is így szokta emlegetni őt.), (*Édesánya*, **Édesápá* – Básti Márta szüleit mindig ezeken a neveken emlegette, így a faluban is hasonlóan nevezik Ádám Júliát és Ádám Zoltánt.), *Nene* (Nagymamám, Molnár Mária viseli ezt a nevet. Húsz éven keresztül dolgozott a helyi kocsmában, ahol a segédje a testvére fia volt, Molnár Sándor, aki nagyimat nenének hívta. Ezt hallották a kocsmában is, azóta mindenki nenének hívja mamámat a faluban.)

6. Életkorra utaló ragadványnevek: *Búvicská* (Búva Feri fiát, Molnár Tamást nevezték el a focista társai így.), *Kisfüttyi* (Szintén egy meglévő és máig használatos ragadék név származéka, Füttyög Zoli fia, Básti Zoltán viseli ezt a nevet.), *Kisgipszës* (Molnár Miklós apja korai halála után ráragasztották ezt a nevet a kisebbik fiára.), *Öcsi* (Szepesi Pál azért kapta ezt a nevet, mert van két bátyja, akik őt öcsinek hívták, ezért a falusiak ráragasztották ezt a nevet.), *Szëku* (Pál Gergely az apja ragadék neve, a Szekundó után lett Szeku.)

7. Egykori vagy jelenlegi lakóhelyre utaló ragadványnevek

7.1. Településre utaló: *Pāris* Joli (Sándor Jolán azért kapta ezt a nevet, „hoggy gyákrán emlegettë... Mágáról, a frānciā fővárosról kaptá.” – M.T.),

7.2. Településrészre utaló: *Csió* Tibi (Tajti egyik részét Csió pusztának hívják, a Csió had egykori tagjai, főleg a Pál vezetéknévűek, ezen a területen laktak.), *Fëlső* Flóri (Nagyapám, Pál Flórián a falu felső részén lakott, innen ered a neve.), ^E*Kistói* Gézá („Kendërës, Bájka, Kistó. Pāl Józsi, ā márādt rā. Szóvāl vágy párcellāk, vágy āz ā ā hely vágy mit tudom én.” Most Rimaszombatban laknak. – M.T.), *Ólāki* Sanyi (Deák Sándor „Vëcsëklöről hoztā āzt ā nevet, ugyanis āz ő szü-nāgyszülei āz Ólāki pártbān volt ā hāzuk... Ólāk-hegy.” – M.T.), *Pātāki* Mārtā (Bāsti Mārtā elődei „ā vízpārton lāktāk āmott kint.” – M.T.), **Pusztāi* Mārgit (Pāl Margiték „ā tajti pusztāról jöttek be.” A pusztān laktak fiatal korukban. – M.T.), **Vízpārti* Józsi („No hāt ezek érdekësek. Ā Pāl Józsi Vízpārti... Āzért lëttek vízpārtiāk, mërť lényëgëben ārrā mënt el ā pātāk párt. Ēs ā pātāk pártjān lāktāk” – M.T.)

8. Foglalkozásra, mesterségre, tisztségre utaló ragadványnevek: *Bácso* (Férjétől, Básti Róberttől ezt a választ kaptam: „A nagyāpja régës régën Óbāstban több fājta āllatot is fëlvigyāzott a fāluban és ezért márādt rā a Bācso név.“), ^E*Bāró* Āncsā (Simon Anna gazdagabbak, vagyonosak voltak, a bárók színvonalán éltek, ezért maradt rájuk a Baró név.

Ma Füleken lakik.), *Benzinkutás* Laci (Básti László régebben Gömöralmágyban dolgozott a benzinkúton, innen kapta a neve.), *Bíró* Märgit (Básti Margit nagyapja bíró volt, ezért rámaradt az unokájára ez a ragadványnév.), *Bógyi* Märiskä (Molnár Máriának még régen volt egy üzletük, boltjuk, innen ered a Bógyi ragadék név.), *Buszos* Läci (Régen még csak egy buszsofőr lakott Tajtin, akkor kapta még ezt a nevet Pál László.), *Doktor úr* (Básti Zoltán orvosnak tanult, a faluban ezért ezt a nevet kapta.), *Fodräsznő* Kätikä (Agócs Katalin Tajtin az egyetlen fodrásznő, ezért őt mindenki így hívja.), *Käpäcs* Sänyi (Básti Sándor ragadványnevének története a következő: „Ez egy hasonló, mint a villá. A villá még volt görbítve és a trägyát húzták velé. És äzzäl dolgozott... käpäcskäväl. És lerövidítették käpäcsrä.” – M.T.), *Käsza* Juliskä (Básti Júlia őseinek sok földje volt, sokat kellett nekik kaszálniuk, ezért maradt rá az utódokra is a Kasza ragadék név.), *Kisbíró* Bälä (Nagyapám, Molnár Béla mesélte ezt el: „Hät mēr szegény vótám, oszt nem mēntem dolgozni. Egy nap kétször kellett dobolnyi, hä kellett välämit hirdetni. Äzer lett kisbíró, mēr így hítäk äzt, äki dobol.”), *Kising* (Tajtin él egy testvérpár, akik mindketten mérnökök. A fiatalabb fiúra, Molnár Tamásra rámaradt a Kising becenév, mivel ő a kisebb és ő is mérnök, tehát Ing. titulusa van.), ^E*Kocsis* Tibi (Básti Tibor valamelyik uraságnál kocsis volt egy egyik elődje. Ipolyság környékén laknak ma valahol.), *Polgi* (Molnár Gyula Tajtin a polgármester, a faluban így hívják őt a lakosok.), *Rendör* Pistä (Nagy István „äpjä rendör vót, nem sokä, oszt őt is úgy hítäk.” – M.T.), *Udru* (Pál Gyula a faluban a ’mindenes’, ő a felelős a rendért, a fűtésért. A szlovák ’üdrzbär’ elnevezésből kapta ezt a ragadék nevet.), *Villänyszërölő* Kärcsi (Molnár Károly a helyi villanyszerelőnk, innen kapta a nevét.), **Vótbíró* Märgit (Pál Margit „hät äzért, mērt äz äpjuk vägy nägyäpjuk bíró volt...” – M.T.)

9. Szokásra, viselkedésre, kedvtelésre utaló ragadványnevek

9.1. Valamilyen állatra utaló ragadványnevek: *Äjäcicä* (Básti Gyula „szeretté a macskät. Osztt hättä, hogy nyälogässä a macskä. Onnän gyött neki äz äjäcicä.” – M.M.), *Békä* Tibi (Básti Tibor „nägyon szerettä a sört. Ännyit ivott, mint a békä.” – M.T.), *Cici* Ilus (Molnár Ilona ragadék nevééről megtudtam, hogy „ä cicāröl, gondolom, hogy käptäk.” Szerette a macskákat. – M.T.), *Cirmó* (Básti Sándor szintén a macskáról kapta a nevét.), **Fecske* Juliskä (Básti Júlia „...ä sok fecskefészék ütän ä häzukon... Ök Vëcsëklöröl szärmäznäk.” – M.T.), *Nyú(l)* Jolän (Básti Jolán „nägyon gyors volt...Äz äpjä ütän märädt rä.” – M.T.), *Vädkutyä* (Básti Barnabás „ä viselkädész ütän käptä” ragadványnevét. – M.T.)

9.2. Kedvenc ételre, italra utaló ragadványnevek: *Bodäk* Bözsi (Básti Erzsébet ragadék nevével kapcsolatban megtudtam, hogy a bodak „äz tészttä. Tészttä. Ä kënyërsütésnél

felmáradt, összehú vákárták, oszt ázt megsütötték bodáknak.” – M.T.), *Cukros Berci* („még most is viséli a Cukros nevet. Mēr gyerekkorābān nyālogāttā, mē mindēg ā cukor. Szóvāl szerettē ā cukrot, āz édēsségēt.” – M.T.), *Csipi* Izoldā (Kluka Izolda gūnynevének jelentése: „Csipēget... Tehāt innen eredhet ez ā Csipi név.” – M.T.), *Csuszā* (Molnār Gyula kedvenc étele a csusza volt, azért kapta ezt a nevet.), ^E*Gāncā* Gyuszi (Básti Gyula „Föltételēzhetēm, hogy nāgyon szerették ā buktāt, ā gāncāt, āmi őő krumplieledel. Ā csālādbā gyākran főztek.” Ma Rimaszombatban lakik. – M.T.), **Likőr* Zoli („Kedvelték az édēspālinkāt. Nem ā fehér itālt szerettē, hānem inkābb ā festēt itālt.” –M.T.), *Pāprikā* Zsolti (Pādār Zsolt nagyon szerette a paprikāt.), **Pirīt* Józsi (Molnār József „No most... Nyilvān ā tēsztāt pirítvā szerették. És gondolom, hogy innen ered ā nevük.” – M.T.)

9.3. Valamilyen tevékenységre utaló ragadványnevek: *Futāri* Oti (Básti Ottó „mindēg fut, szālād... Fut ā munkātól el... Mēg fut ā kocsmābā.” – M.T.), *Fütyög* Zoli (Básti Zoltán „fütyörészve jārt. Jókedélyű. Ā jókedélységnek ez ā jelē.” – M.T.), *Gyors* Māri (Básti Māria szeret mindenhol ott lenni, szeret mindenről tudni, elvāllal minden munkāt, ezért szaladgāl egész nap a faluban.), **Gāzsi* Pityu (Básti István ragadék nevérl megtudtam, hogy „ā Gāzsi āz ēgy cigānynév. Űzletēlt, kereskēdēt, āllātokkāl kereskēdēt ā cigānyokkāl és így mārād rā ā Gāzsi. Mert āz cigānynév.” – M.T.), *Kertész* Mārtā (Básti Mārtā nagyon szeret kertēszkedni, otthon természet zōldségeket, amiket aztān ārul is a faluban.), *Kōpipāpā* (Básti Józsefet, mās néven Prűcsők Józsit ezzel a névvel is illették. Āllandōan dohānyzik az utcān és közben köpdős.), **Pípās* (Molnār Pāl szājāban āllandōan csűngōtt a pipa, onnan kapta a Pípās ragadék nevet.), *Sebēs* Józsi (Apukāmat, Pāl Józsefet hívjāk Sebesnek is, mivel āllandōan űton van a munkājāból kifolyōlag, autōval jārkal a faluban, mindig siet valahovā.), *Szēkundó* Tibi (Pāl Tibor „ēn szerintem ā gyorsāsāgārōl kāptā. Vāgy ā foci űtān, mēr nāgyon jō focistā volt, és pērcēk ālātt bārhol ott volt.” – M.T.), *Szopi* Robi (Botos Róbert „ā koncsorgāsā végett nevezték el őt... De ākkor ā koncsorgāsā és āz ivāsā mi. Lēisszā māgāt. Lēszopjā. Āzēr lētt Szopi.” – M.T.), ^E*Vilāgosi* Ernő (Básti Ervin elődei szerették a vilāgossāgot, sokāig ēgették a lāmpāt. Ma mār Fűleken laknak.)

10. Csűfolódāsból eredő ragadványnevek: **Gēci* Bārnā (Básti Barnabās csűfolódāsból kapta ezt a ragadványnevet, amit az űtōdai nagy szāmban viselik āzōtā is.), *Nyāfogós* Bōzsi (Pāl Erzsēbet azzal ērdemelte ki ezt a nevet, hogy āllandōan panaszkodik, nyafog mindenkinek. Leszólítjā az autōval közlekedōket, hogy vigyék el őt a templomba, mivel messze van a hāzātól.), *Pāpós* Gyuszi (Básti Gyula „örōkōltē ā āpjātól, meg ā Szākrāpāpós. Āz ēgy ēgy kārōmkodāsna āz űtōzōngēsē.” – M.T.), *Pēpēs* Kārcsi (Szepesi Károly „āz āpjā csűfnevēt örōkōlte... mēr jātēkvezetō bírō volt oszt bekiābāltāk, hogy ēz vāgy ē. Ēgy nāgy fő ā. És hāt ezt

szépítették” – M.T.), *Üvegtigris* (Pál Barna egyik szemét fiatalkorában kilőttél, ekkor kapott egy üvegszemet a sérült helyére. Abban az időben mutatták be az *Üvegtigris* című magyar filmet, így innen alakult ki ez a ragadványnév.)

11. Eseményre utaló ragadványnevek: *Bugyi* Gyuszi (Pál Gyula elődeinél „először viseltek női alsóneműt a család női tagjai.” – M.T.), *Koncsik* Váli (Molnár Valéria egyik férfielődjéről megtudtam, hogy „eltűntették, mint Koncsikot. Koncsik... az kerülő volt. Ván egy szójárás. Eltűntetlek, mint Koncsikot... Ázóta sincs még. Sē híre, sē hámva. Elveszett. Keresték hosszú ideig, oszt nem találta.” – M.T.), *Lopi Piri* (Básti Piroska lopott egyszer az üzletből, innen származik ez a neve.), **Pártizān* Gyulá (Pál Gyula, „pártizān vót ázer, mēr ő pártizān vót á hāborúbān, oszt amikor házagyott, onnān különböztették még, hogy melyik Gyuláro vān szó, hogy á pártizān Gyulá.” – M.M.), *Pátkó* Juliská (Básti Júlia „á lópátkóról gondolom, hogy káptá. Lovát tártották, ugye... és á pátkó szerencsét hozott, mēr hogy á pátkót, mint szerencsehozót kitették az ólajtóra” – M.T.), **Pompoji* Ernő (Molnár Ervin „mikor... öö...beiszogátott Ernő, ákkor úgy elhagyta magát. Vót egy ilyen, áki elhagyta magát, úgy hívták, Pompoji Ántál és áho hasonlított. Pompoji Ántálhoz... Elhányágolta magát, ittás volt... el.elhátta magát.” – M.T.)

12. Egyéb körülményekre utaló ragadványnevek: *Dányo* („Hāt Botos Istvānnāk á kérésznévből álakult ki. Ez á Dányo név, ő futbalozott és úgy káptá” – M.T.), *Fágyos* Gyuszi (Tóth Gyula „Fágyos vót az á gyerek mindég.” – M.T.), **Gipszēs* (Molnár Gyulának egyszer el volt törve a keze és gipszet viselt. Innen ragadt rá ez a név.), **Jeges* (Básti Gyula azért kapta ezt a nevet, mert mindig fázott.), *Kecske* (Pál József felmenői kecskéket tenyésztettek, ezért kapták ezt a nevet.), *Kókó* (Tajtin a kicsi gyerekeket azzal szokták ijesztgetni, hogy elviszi őket a kókó, ha rosszak. Mivel Csonka Attila elég fekete férfi, ezért őt nevezték el Kókónak.), *Kopogósmēnyecske* (Karis Diana gyakran járt magassarkú cipőben. Amikor végigment a falun, azt hallotta mindenki, hiszen kopogott a cipője sarka.), *Māngēs* (Molnár Gábor mindig a pénzt sürgette a munkahelyén, a 'manit' (money) akarta megkapni.), *Páraszt* Klāri (Csonka Klára onnan kapta ezt a nevet, hogy egy roma férfihoz ment feleségül annak ellenére, hogy ő 'paraszt' volt. Nálunk így hívják a nem roma nemzetiségű személyeket.), *Pityó* Gizi (Nagy Gizella nevének története: „Á pityóká egy nāgyon terebélyēs fā... Száporodjátok, mint á csicsókā, á pityókā... Áhol ōk látkák, sok termēt ebből á pityókāból és így lett Pityó az āpjā, amit ő tovább adott.” – M.T.), *Punytyó* (Básti Lászlónak volt előszót a faluban Fiat Punto márkájú autója, innen kapta ezt a ragadványnevet.)

13. Ismeretlen eredetű ragadványnevek

<i>Ági</i> – Molnár Mária	<i>Kákás</i> – Csonka Barnabás	<i>Pulóká</i> Juliská – Básti Júlia
<i>Bánó</i> Szerén – Básti Szerén	<i>*Kákkó</i> Gyulá – Nagy Gyula	<i>Szákász</i> Norbi – Básti Norbert
<i>Bóla</i> Teréz – Tóth Teréz	<i>Kukó</i> Sári – Básti Sára	<i>Szellem bátyá</i> – Nagy Róbert
<i>Búvá</i> Mária – Molnár Mária	<i>Mánkli</i> Robi – Básti Róbert	<i>Téná</i> Béla – Pál Béla
<i>Cuná</i> Flóri – Pál Flórián	<i>Pácsu</i> – Horváth Adrianna	<i>Topus</i> Jolán – Básti Jolán
<i>Csidá</i> Józsi – Básti József	<i>Pätti</i> Zoli – Básti Zoltán	<i>Tutu</i> Sanyi – Molnár Sándor
<i>Csire</i> Miro – Básti Miro	<i>Piká</i> Váli – Pál Valéria	<i>Ustyú</i> Bözsi – Nagy Erzsébet
<i>Ditá</i> Láci – Molnár László	<i>Pläcëntë</i> – Sándor Attila	<i>Váko</i> Géza – Csonka Géza
<i>Finci</i> – Danyi Emil	<i>Plättýó</i> – Csonka László	<i>Väskó</i> Irén – Csonka Irén
		<i>Vili</i> – Csonka László

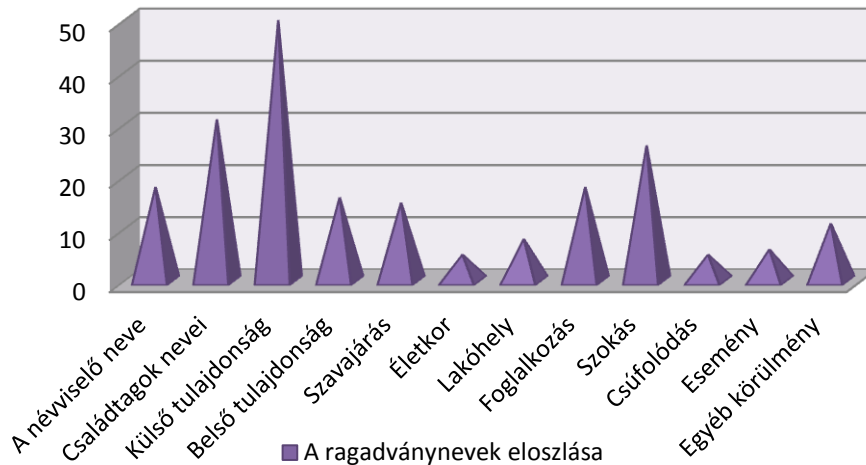
Az eredményeket a következő táblázat és grafikon foglalja össze:

1. táblázat: A névadás indítékai

A névadás indítéka	A nevek száma	%
1. A névviselő keresztnévéből, becenevéből alakult nevek	18	7,60
2. Családtagok, ismerősök nevére vonatkozó ragadványnevek	31	13,07
3. Külső tulajdonságokra utaló ragadványnevek	50	21,10
4. Belső tulajdonságokra utaló ragadványnevek	16	6,75
5. Szavajárásra utaló ragadványnevek	15	6,33
6. Életkorra utaló ragadványnevek	5	2,11
7. Egykori vagy jelenlegi lakóhelyre utaló ragadványnevek	8	3,38
8. Foglalkozásra, mesterségre, tisztségre utaló ragadványnevek	18	7,60
9. Szokásra, viselkedésre, kedvtelésre utaló ragadványnevek	26	10,97
10. Csúfolódásból eredő ragadványnevek	5	2,11
11. Eseményre utaló ragadványnevek	6	2,53
12. Egyéb körülményekre utaló ragadványnevek	11	4,64
13. Ismeretlen eredetű ragadványnevek	28	11,81
Összesen	237	100

Az eredményeimet BAUKO számadataival vettem össze, mivel az ő felosztása alapján csoportosítottam az összegyűjtött névanyagot. Emellett összehasonlítottam az eredményeimet B. GERGELY PIROSKA értékeivel is, mivel BAUKO az ő felosztása alapján készítette el az általa használt csoportosítást.

2. ábra: A ragadványnévadás indítékai

Mint az a táblázat világosan mutatja, az eredményeink nagyon hasonlóak egymással. Mindkettőnk adatgyűjtése során szinte a legtöbb ragadványnév a családtagok neveire utal. A külső tulajdonságokra utaló ragadványnevek csoportjába szintén sok ragadványnév tartozik. A legkevesebb név mindkettőnk esetében az eseményre utaló nevek csoportját alkotják. A B. GERGELY-féle felosztásban a szokásra, viselkedésre, kedvtelésre utaló ragadványnevek a lelki tulajdonságokra utaló ragadványnevek (nálam belső tulajdonságra utaló ragadványnevek) csoportjában szerepelnek, míg én külön kategóriába soroltam őket. Míg az ő felosztásában szerepel a pusztán azonosítási és érzelmi indítékú ragadványnevek csoportja, én az ide tartozó ragadványneveket a csúfolódásból eredő ragadványnevek csoportjába soroltam (vö. B. GERGELY 1977: 81–103).

BAUKO JÁNOS eredményeit tekintve egyezést a külső tulajdonságokra utaló nevek csoportjában láttam, mivel mindkettőnk névanyagának az ¼-ét teszik ki az ebbe a kategóriába tartozó nevek. Hasonlóság még a névviselő keresztnévéből, becenevéből alakult nevek csoportjánál figyelhető meg, mivel mindkét esetben a százalékbeli érték 9 körül mozog. Eltérést a családtagok nevére utaló ragadványnevek kategóriájában fedeztem fel, mivel a BAUKO-féle felosztásba fele annyi név tartozik, mint az én felosztásomban. A belső tulajdonságokra utaló ragadványnevek mindkettőnk esetében szinte azonos százalékból fordulnak elő. A szavajárásra és életkorra utaló nevek csoportjára szintén jellemző, hogy nálunk kétszer olyan gyakran fordulnak elő nevek, mint a Komárom járásbeli falvakban. Az én felosztásomban külön csoportot kaptak a szokásra, viselkedésre, kedvtelésre utaló ragadványnevek, míg BAUKO ezt a csoportot a belső tulajdonságokra utaló ragadványnevekben sorolta külön alkategóriába. Mindkettőnkénél csak kisebb százalékból fordulnak elő a lakóhelyre, eseményre és egyéb körülményre utaló ragadványnevek. Az általam készített felmérés során jóval kevesebb, fele annyi ragadványnév-eredet maradt megmagyarázatlanul. BAUKONál továbbá nem szerepel sem

a puszta identifikációs és érzelmi indítékú ragadványnevek csoportja, sem a csúfolódásból eredő ragadványnevek csoportja, mivel szerinte „minden ragadványnévnek – mint a tulajdonnévnek általában – identifikáló funkciója van és a név keletkezésekor nemcsak az értelmi, hanem az érzelmi indíték is jelen van”. (vö. BAUKO 2009: 61–71).

2. táblázat: A névadás indíték szerinti összehasonlítása más gyűjteményekkel

A névadás indítéka	Kalotaszeg		Izsa, Hetény, Dunamocs, Búcs		Tajti	
	A nevek száma	%	A nevek száma	%	A nevek száma	%
1. A névviselő kereszt-, becenevéből alakult nevek	251	8,81	121	9,31	18	7,60
2. Családtagok nevére utaló ragadványnevek	563	19,76	69	5,31	31	13,07
3. Külső tulajdonságokra utaló nevek (Testi tulajd.)	423	14,84	327	25,17	50	21,10
4. Belső tulajdonságokra utaló nevek (Lelki tulajd.)	257	9,02	88	6,78	16	6,75
5. Szavajárásra utaló ragadványnevek	132	4,63	40	3,08	15	6,33
6. Életkorra utaló ragadványnevek	113	3,97	9	0,69	5	2,11
7. Egykori vagy jelenlegi lakóhelyre utaló nevek	150	5,27	30	2,31	8	3,38
8. Foglalkozásra, tisztségre utaló ragadványnevek	141	4,95	128	9,85	18	7,60
9. Szokásra, viselkedésre, kedvtelésre utaló nevek	72	2,53	95	7,33	26	10,97
10. Csúfolódásból eredő ragadványnevek	–	–	–	–	5	2,11
11. Eseményre utaló nevek	87	3,05	78	6,00	6	2,53
12. Egyéb körülményekre utaló ragadványnevek	113	3,97	39	3,00	11	4,64
13. Ismeretlen eredetű ragadványnevek	488	17,13	275	21,17	28	11,81
14. Puszta identifikációs és érzelmi indítékú nevek	59	2,07	–	–	–	–
Összesen	2849	100	1299	100	237	100

4.2. A ragadványnevek szociolingvisztikai vizsgálata

4.2.1. A szlovákiai magyarok kétnyelvűsége

A szlovákiai magyar beszélőközösség kétnyelvűnek tekinthető. A kétnyelvűség két nyelv azonos fokú, anyanyelvi szintű ismeretét, használatát jelenti. A kétnyelvűség kérdésével sok nyelvész foglalkozott, így számtalan meghatározással találkozhatunk. MAROUZAU (1951) nyelvészeti terminológiai szótárában például ez olvasható: „A kétnyelvűség egy olyan egyén vagy közösség sajátossága, amely állandóan két nyelvet használ anélkül, hogy az egyiket számottevően jobb képességei lennének, mint a másikon.” (Idézi BARTHA). FRANÇOIS GROSJEAN szerint "kétnyelvű az, aki a mindennapi érintkezés során két vagy több nyelvet

kommunikatív, szociokulturális szükségleteinek megfelelően (szóban és/vagy írásban, illetőleg jelelt formában) rendszeresen használ” (GROSJEAN 1992: 51). (vö. BARTHA 1999: 34–40)

Szlovákia lakosságának mindegy 10%-át alkotja a szlovákiai magyar kisebbség, $\frac{3}{4}$ -e azonban olyan helységekből él, ahol a nyelvi lakosság többségét alkotja. A szlovákiai magyarok zöme (amint az jellemző Tajtira is) magyardomináns kétnyelvű, vagyis a magyar nyelvtudásuk jobb, mint a szlovák. (BAUKO 2009: 77) Környékemre jellemző az is, hogy a szlovák nyelv ismerete nagyon szegényes, használata gyér, mivel Medvesalja lakosai (majdnem kivétel nélkül) magyarul beszélnek. A szlovák nyelv alkalmazására csak akkor kerül sor, ha valaki beutazik az egyik városba, iskolába jár, vagy orvoshoz megy. Az idősebbek körében a szlovák nyelv használata a minimálisra csökkent, nagyon ritkán kell beszélniük ezen a nyelven. Legtöbb esetben hozzátartozóikkal járnak orvoshoz vagy hivatalos ügyeiket intézni, mivel félnek beszélni a hibás nyelvhasználatuk miatt.

A szlovákiai magyarok nyelvhasználata sosem lesz azonos az egynyelvű magyarok nyelvhasználatával. Bár igyekszünk szépen és helyesen használni a magyar nyelvet, a tükörszavak és a jelentéskölcsönzések elárulják, hogy kisebbségi nyelvhasználatról van szó. A környékemre jobban jellemző az internátus, alapiskola, zavadzál, és a balkon szavak használata, mint a standard diákothon, általános iskola vagy erkély. Ezen szavak jelentése bár ismert környékemen, a beszélők mégis (majdnem) kivétel nélkül az átvett szavakat alkalmazzák (vö. BAUKO 2009: 77–79).

4.2.2. Kétnyelvűség és ragadványnév-használat

A ragadványok mennyiségére és minőségére is egyaránt hatással van a kétnyelvű, magyar–szlovák bilingvista környezet. Az egyes települések népességének nemzeti hovatartozása befolyással van a ragadványnevek etimológiájára. Többségében a dominánsabb nyelv ragadványnevei vannak túlsúlyban. (vö. BAUKO 2009: 79)

Tajti nemzetiségi eloszlását tekintve magyar dominanciát figyelhetünk meg. A 2001-es évi népszámlálási adatok alapján az összlakosság 565 személyből állt. Viszonylag sok falumbeli tartotta magát szlovák nemzetiségűnek, szám szerint 13 személy, ami a lakosság 2,3%-a. A roma nemzetiségűnek vallott 8 személy, azaz a község 1,42%-ának kivételével a magyar polgárok száma Tajtin 543 volt, ami az összlakosság 96,11%-ának felelt meg. A helyi községi hivatalban való látogatásom során azonban megtudtam, hogy ezek az adatok 11 év alatt sokat változtak falumban. Az akkori 565 lakos száma mára 506 személyre csökkent. Az előbbi viszonylag sok szlovák nemzetiségűként említett 13 lakosból a mai adatok alapján csak 1 személy maradt. Tehát jelen állás szerint falum 99,8%-a magyar nemzetiségű. Ami a többséget illeti, a tajti lakosság nagy részének a szlováknyelv-ismerete elég gyér. Mivel környékünkön a

polgárok mindegy 95%-a magyar anyanyelvű, lehetőség sem nyílik a szlovák nyelv gyakorlására. Ez főleg az idősebb korosztályra jellemző. A középkorú lakosok és a fiatalság már lehetőséget kaptak a számukra idegen nyelv elsajátítására az iskolák és különböző munkahelyek által, de nekik továbbra is a magyar nyelv marad az elsődleges nyelvük, a szlovákot csak a hivatásukból kifolyólag vagy hivatalos ügyek intézésekor használják.

Az összegyűjtött ragadványnevek között (237) mindössze 7 olyan név szerepel, ami valamilyen kapcsolatot mutat a szlovák nyelvvel. A szlovák eredetű ragadványnevek száma tehát a névanyag 2,98%-ának felel meg. Ahogy az falmnál is megfigyelhető, a névadás során a magyar nyelvet részesítik előnyben. A magyar eredetű ragadványnevek alkotják a gyűjtemény 97,02%-át.

A névanyag szlovák etimológiájú ragadványnevei a névadás indítéka szerint a következő csoportokban jelennek meg:

1. Családtagok nevére vonatkozó nevek	6. Foglalkozásra, mesterségre, tisztségre utaló ragadványnevek:
1.5. Keresztnévből alakult:	
<i>Dódi, Dodo, Dudo</i> > Jozef (József)	<i>Bácsi</i> > bača (juhász)
4. Szavajárásra utaló ragadványnevek	<i>Udru</i> > údržbár (ezermester)
4.1. Tulajdonképpen szavajárási szavak:	9. Eseményre utaló ragadványnevek:
<i>Ruski</i> > po rusky (oroszul)	<i>Koncsik</i> > konči (véget ér~eltűnik)

BAUKO JÁNOS *Ragadványnév-vizsgálatok kétnyelvű környezetben* című könyvében a ragadványnevek hasonló eloszlását figyelhetjük meg a magyar–szlovák kétnyelvű környezetet illetően. Az általa összegyűjtött ragadványnevek (1299) között csak 31 szlovák eredetűt talált, tehát itt is a magyar etimológiájú ragadványnevek vannak többségben (vö. BAUKO 2009: 79-84).

A hasonlóságot jól szemlélteti a következő táblázat:

3. táblázat: A ragadványnevek eredet szerinti eloszlása

	Izsa, Hetény, Dunamocs, Búcs		Tajti	
	A ragadványnevek száma	%	A ragadványnevek száma	%
Magyar eredet	1041	80,14	228	2,98
Szlovák eredet	31	2,4	7	97,02

4.2.3. A ragadványnév iránti attitűd

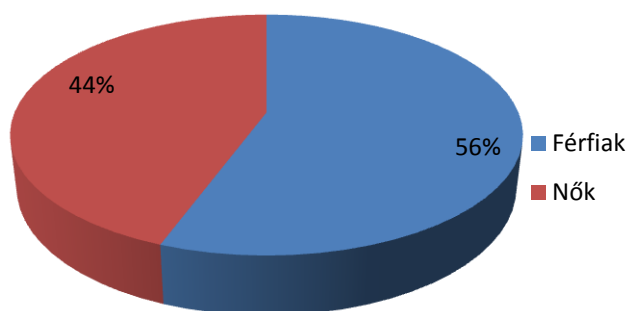
A ragadványnév iránti attitűdre több tényező hatással van: függ a névadótól, a névhasználó egyéntől, a közösségtől, befolyásolja továbbá a név születésének színhelye, körülményei, a név kedveskedő, sértő mivolta, a beszédhelyzet, a névviselő és -használó közötti baráti vagy ellenséges viszony egyaránt. (vö. BAUKO 2009: 84)

Mint már említettem, Tajtin a lakosok egymást nem a hivatalos nevükön ismerik, hanem a ragadványnevükön. Ezeket a neveket főleg szólítóként használják, mivel nem minden ember szereti, ha ragadványnevükön hívják őket. A többség számára nem okoz kellemetlenséget, ha egy falubeli vagy ismerős a ragadványnevükön szólítja őket. Kivételt képeznek azok a nevek, amelyek a csúfolódásból eredő ragadványnevek kategóriájába tartoznak. Bár nyilvánosan senki sem szólítja őket így, ezért nem tudjuk biztosra, hogy reagálnának ezekre a pejoratív, sértő megszólításokra. Azt azonban bátran állíthatom, hogy a névvisezők nagy része elfogadja ragadványnevét.

4.2.4. Nem és ragadványnév-használat

Vizsgálatom során megállapítottam, hogy a ragadványnevek nem szerinti eloszlásában nem mutatható ki nagymértékű dominancia. A férfiak körében kissé használatosabbak a ragadványnevek, de ez a különbség nem nagy. A 372 ragadványnevet viselő személyből 207 viselő férfi és 165 a nő. Az eloszlást a következő grafikon jól szemlélteti:

3. ábra: A ragadványnevek nemek szerinti eloszlása

Megfigyelhető, hogy az egyes személyek több ragadványnévvel is rendelkeznek. Egy-egy ragadványnevet viselhet férfi és nő egyaránt. Viszonylag sok, 44 alkalommal találkozhatunk olyan esettel, amikor egy személy két ragadványnevet birtokol, 5 esetben pedig három ragadványnévvel rendelkezik egy lakos.

BAUKO eredményeit tekintve nem figyelhető meg szoros párhuzam. Bár mindkét kutatás során a férfiak köréből került ki magasabb számban ragadványnév, de az általam vizsgált környéken az eloszlás nem olyan nagymértékű, mint BAUKO esetében (vö. BAUKO 2009: 87-88).

4. táblázat: A ragadványnevek nemek szerinti eloszlása

	Izsa, Hetény, Dunamocs, Búcs		Tajti	
	A ragadványnevek száma	%	A ragadványnevek száma	%
Nő	181	13,93	165	44,35
Férfi	1118	86,07	207	55,65
Összesen	1299	100	372	100

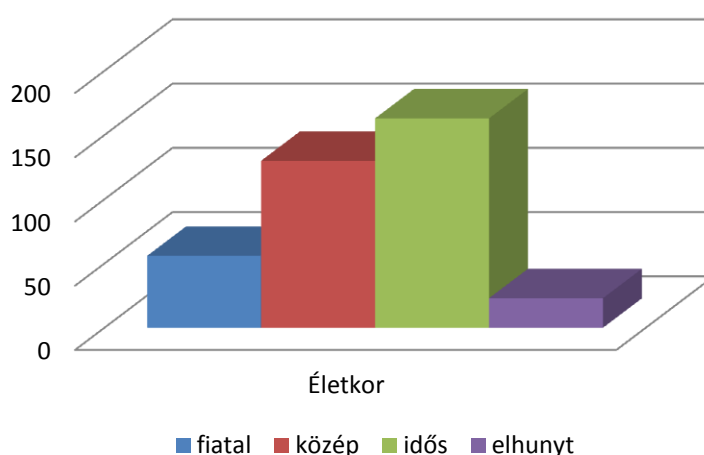
4.2.5. Életkor és ragadványnév-használat

A legtöbb ragadványnevet az idősek körében találtam. Ennek oka, hogy ezek a nevek régebben alakultak ki, amikor még intenzívebb volt ragadványnév-alkotás. Az idősebbek gyakrabban hívják egymást a ragadványneveiken, előszeretettel nevezik elhunyt rokonaikat is ezen a néven. Manapság főleg a fiatalabb generáció tagjai ragasztanak nevet egymásra. Falumra is jellemző, hogy az idősebbek nem annyira ismerik a fiatalabb lakosok ragadványneveit. Segítségül a szülők ragadványneveit mondjuk, ami aztán világossá teszi számukra a kérdéses személy kilétét. Ez az állítás fordítva is igaz, mert a fiatalok nem minden esetben (beleértve magamat is) tudnak beazonosítani egy-egy falubelit csupán a ragadványneve alapján. A középkorúak csoportjába tartozó lakosok már ismerik a fiatalabb és az idősebb személyek ragadványneveit is. Ide viszonylag sok ragadványnév-viselő tartozik, mivel ők elődeik ragadványneveit vették át, rájuk ragadt szüleik, nagyszüleik neve.

Életkor szerint a névviselőket három kategóriába soroltam: a fiatalok (18-35 évesek), a középkorúak (35-55 évesek), az idősek (55 év felett) és az elhunytak csoportjába.

A számbeli eloszlást jól szemlélteti a következő grafikon:

4. ábra: A ragadványnevek korosztály szerinti megoszlása

BAUKO JÁNOS adatit nézve hasonlóságot fedezhetünk fel az életkor eloszlását tekintve. Az ő esetében is a legtöbb névviselő az idősek kategóriájába tartozik, amit követ a középkorúak, majd a fiatalok csoportja (vö. BAUKO 2009: 88-89).

5. táblázat: A ragadványnevek életkor szerinti megoszlása

Korosztály	Izsa, Hetény, Dunamocs, Búcs		Tajti	
	A ragadványnevek száma	%	A ragadványnevek száma	%
Fiatal	213	16,40	56	15,05
Közép	296	22,78	130	34,95
Idős	478	36,80	163	43,82
Elhunyt	312	24,02	23	6,18
Összesen	1299	100	372	100

4.3. A ragadványnevek dialektológiai vizsgálata

4.3.1. A palóc nyelvjárás

Nemcsak a kölcsönzött szavak használata utal a kisebbségben élő magyarok jelenlétére, hanem a különböző nyelvjárások is árulkodóak lehetnek. Több nyelvjárást különböztetünk meg Szlovákiában, környékemre a palóc nyelvjárás a jellemző. Tajtin nagymamáink még *lyányainknak* hívnak minket, az *ly* hang nem köznyelviesedett *j* hanggá, hanem megmaradt. Jellemzően használatos a palóc illabiális rövid *ă* (köznyelvi *a* helyett) valamint a palóc labiális hosszú *ā* (köznyelvi *á* helyett). Ezek a nyelvjárási palóc hangok jelennek meg például az *ápām* szóban is.

Az egész Kárpát-medencei magyar nyelvterületet JUHÁSZ DEZSŐ tíz nyelvjárási régióra osztotta fel (JUHÁSZ 2001: 264). E tíz nyelvjárási alakulatból három a mai Szlovákia területére is átnyúlik: a közép-dunántúli–kisalföldi (a régebbi megnevezés: dunántúli), a palóc és az északkeleti. E három nyelvjárási régió, melyek közül a legerősebben tagolt a palóc, nyugatról kelet felé haladva kilenc nyelvjárás csoportra tagolódik (PRESINSZKY KÁROLY 2011: 201):

6. táblázat: Nyelvjárási régió és -csoport

Nyelvjárási régió	Nyelvjárás csoport
közép-dunántúli–kisalföldi	csallóközi–szigetközi, észak-dunai
palóc	nyugati, északnyugati, Ipoly vidéki, középpalóc, keleti palóc, Hernád vidéki
északkeleti	Ungi

Ezen a felosztáson belül Tajti a Palóc nyelvjárási régió Középpalóc nyelvjárás csoportjához tartozik. CS. NAGY LAJOS 12 településen végzett lexikológiai vizsgálatokat Medvesalján és környékén, amelyet aztán ezen a néven 2003-ban könyvként is megjelentetett.

Főbb hangtani sajátosságok a magán- és mássalhangzók körében egyaránt megfigyelhető.

a) Magánhangzók:

1. Fonéma-rendszere 8:8-as, azaz a rövid magánhangzónál megvan a zárt *ĕ*: nyílt *e* fonéma-ellentét, s a hosszú mássalhangzónál pedig egy fonéma jelenti a többletet a köznyelvvél szemben: a hosszú nyílt *ē*.
2. Köznyelvi *ú*, *ű* helyén az *ó*, *ő* igen gyakori (*gyűrő*, *sűrő* stb).
3. A nyelvjárás gyengén *í*-ző; a köznyelvi *é* helyén a rövid *i* ritka, a *kezibe* 'kezébe vagy kezében' változat viszont általános.
4. A *söpör~sēpēr* típusú alakpárok közül az illabiális változat él (*csēpēg*, *vēdēr*). Elvértve azonban mégis akad a köznyelvhez képest *ö*-ző forma is (*őköt*, *szög*).
5. A köznyelvi *ü*, *ű* helyén néhány morfémában *i*, *í* jelentkezik (*kilső*, *siket*, *híves*).

6. A szótagzáró *l* az *ol, öl* hangkapcsolatban töszavakban gyakran kiesik, és pótlónyúlást idéz elő (*nyóc, ződ, vőgy*).
7. A tárgyrag előtt *-k* többesjeles és birtokos személyjeles relatív tövek után a tövéghangzó középső nyelvvállású: *ázokot, ezékét, ököt*.
8. A zárt *ë* gyakori szóvégen is: *epë, feketë*.
9. Az *á* fonéma labiális, az *a* illabiális megoldású. Az *á* többnyire egyetlen megoldás, az *ã* típusú megoldások száma azonban viszonylag magas.
10. Az *ó, ő, é* a terület egy részén monotongusos, a keleti középpalóc azonban és a Medvesalján enyhén záródó diftongusban is realizálódhatnak: *jóu, őűsz, kéir*.

b) Mássalhangzók:

1. A középpalóc nyelvjárásban az *ly* jelenti a többletet a köznyelvvel szemben.
2. Néhány morfémban a *j* helyén *r* után szótőben *ny* áll: *bornyú, várnyú*.
3. A szótagzáró *l* többnyire csak az *ol, öl* hangkapcsolatban szótövekben esik ki.
4. A *t, d, n, l* palatalizációja különösen *i* előtt gyakori, de a jelenség nem általános érvényű, hanem erősen morfémházhoz kötött, pl. *szeretyi, gyjó, kenyi*.
5. A meg igekötő *g*-je teljesen hasonul az ige szókezdő mássalhangzójához: *mëvvártá, mëffontuk*.
6. Az *-rs-* hangkapcsolatban az *-r-* teljesen hasonul: *bossó*.

c) Alaktani sajátosságok

1. A középpalóc nyelvjárásokban még él a rövidmagánhangzós szótő a *tehen, szeker* típusú névszótövekben, valamint a *fájé, fäig, äpjáé* alakok is általánosak.
2. Az igetövek közül az *eszik, iszik* igék múlt idejű *ëtt, itt* 'evett, ivott' alakjai használatosak.
3. Az E/3. birtokos személyjel a terület nagy részén *-(ja)/-(j)i* alakú: *lābā, bornyújā, veji, kertyi*. A T/3 birtokos személyjel tipikus formája *-(j)ok/-(j)ök/-(j)ik*: *hāzok, kertyik*. A T/1-ben birtokos személyjelben és igeragban is az *-unk/-ünk* helyén *-ónk/-őnk* található: *mādārónk, kertőnk, mënőnk*.
4. A határozott tárgyas igeragozásban a T/1. *-juk* rag többnyire *j* nélküli: *mosuk, nyomuk*.
5. A *-ból/-ből, -ról/-ről, -tól/-től* ragok *-bó/-bö, -ró/-rő, -tó/-tő* alakban élnek.
6. A *-hoz/-hez/-höz* realizációja háromalakú, *-ho/-he/-hö*.
7. A *-val/-vel* rag *v*-je nem hasonul (*lovákväl, szekervel*).
8. A családi helyhatározóragok előfordulása a következő: a *-nyi* 'ékhoz, éknál' jelentésben, a *-nó/-nő* pedig 'éktől' jelentésben használatos. Tulajdonnevek esetében a ragok előtt *-ék* képző is állhat (*Sándornyi~Sándoréknyi, Sándornó~Sándoréknó*)
(vö. MENYHÁRT–PRESINSZKY–SÁNDOR 2009: 143–145).

4.3.2. Hangtani jelenségek

A gyűjteményemben az *ĕ* fonéma szinte az összes névadási indítéknál megtalálható. Ez a nyelvjárásbeli fonéma nagy megterheltségű, amit az is bizonyít, hogy az adatközlők nyilatkozataiban minden *e* hang zárt. Hasonló gyakoriságot mutat az illabiális *ā* használata, valamint a köznyelvi *ā* helyett alkalmazott labiális *ā*.

Példát találtam a szótagzáró *l* kiesésére is: *Pāmátyó* (< Pálmattyó) Áncsa, *Nyú(l)* Jolán. A *Vótbíró* (< voltbíró) Márgit nevében a mássalhangzó-kiesés mellett még hosszúmássalhangzós tendencia is kimutatható. A *vót~volt* alakkal kapcsolatban megemlíteném, hogy az adatközlőim nem használták egységesen a nyelvjárási rövidebb alakot, hanem néha a köznyelvi alakot részesítették előnyben. Ezt annak tudhatom be, hogy az egyik adatközlőm, Mede Tibor próbálta választékosabban kifejezni magát, figyelt arra, hogy helyesen beszéljen. Nagyon olvasott, művelt ember. Oka még az is lehet, hogy mivel tudta, hogy hangfelvételt készül a beszélgetésünkről, próbált kissé „helyesebben” fogalmazni, ezért alkalmazhatta néhol a köznyelvi alakot.

Rövidmagánhangzós tendenciával találkozunk a *Báró* (< báró) esetében. Zárt *u*-zás figyelhető meg a *Sugor* (< sógor) ragadványnévben. A *Kāplē* (< kapd le) ragadványnévre mássalhangzó-kiesés érvényes. Egy esetben (*Pípās* < *pipás*) a rövid *i* helyett hosszú *ī*-t ejtünk. Példát találtam palatalizációra is a *Hēlén*y (< Helén) ragadványnévben, ahol megfigyelhetjük, hogy az *n* nazális hang *ny*-é változik. A *Némályāny* (< némalány) névvel kapcsolatban elmondható, hogy itt érvényesül a *ly* többlethang megjelenése a köznyelvhez képest.

4.3.3. Valódi tájszavakból származó ragadványnevek

Bodak- Egy vidékemre jellemző tésztaféle, ami lisztből, valamint vízből készül és a sparhelton sütik meg laskaformára.

Cibe- A csibének felel meg Medvesalján. A tyúk kicsinyét nevezik így falumban.

Ganca- Hasonlít a csuszához, csak itt főtt burgonyát használunk az elkészítés során, ezt összetörjük, lisztet adunk hozzá, és nagyobb darabokra szaggatva vízben kifőzzük.

Kapacs- Egy parasztok által használt munkaeszköz, olyan, mint egy hatalmas villa, csak meg van hajlítva a foga. Trágyát húztak vele.

4.3.4. Ragadványneveket tartalmazó állandósult szókapcsolatok

Az összegyűjtött névanyagban találtam egy ragadványnevet, amely környékemen állandósult szókapcsolatokban él tovább.

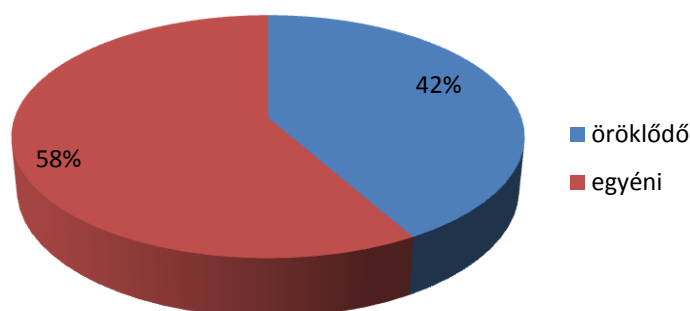
Eltűntették, mint Koncsikot. – Ez a férfi nagy nőcsábász hírében állt, sokszor kerestették, de nem találták meg. Azóta azzal a személlyel kapcsolatban használják ezt a szókapcsolatot, aki hosszabb-rövidebb időre eltűnik valahová.

4.4. A ragadványnevek névélettani vizsgálata

4.4.1. A ragadványnevek öröklődése

Tajtin az egyéni nevek vannak túlsúlyban az öröklődőkhöz képest, ami azt jelenti, hogy ezeket a neveket csak egyetlen személy viseli. 138 esetben találkozunk ilyen ragadványnévvel, ami a teljes névanyag 58%-át képezi. A maradék 99 ragadványnév esetében a nevek generációról generációra szállnak, így az adott név továbbvivődik, megőrzve ezzel az utódokat.

5. ábra: Az öröklődő és egyéni ragadványnevek megoszlása

BAUKO eredményeit tekintve hasonlóságot fedezhetek fel az eredményeink között. Bár mindkét esetben az egyéni ragadványnevek vannak túlsúlyban, de nálam a százalékbeli eltérés nem olyan nagy. Míg az én anyagomban majdnem fele-fele arányban vannak a ragadványnevek, addig BAUKO gyűjteményében a ragadványnevek mindössze negyede (23%) öröklődik (vö. BAUKO 2009: 113-114).

7. táblázat: A ragadványnevek öröklődése

	Izsa, Hetény, Dunamocs, Búcs		Tajti	
	A ragadványnevek száma	%	A ragadványnevek száma	%
Öröklődő	299	23	99	42
Egyedi	1000	77	138	58
Összesen	1299	100	237	100

ÖSSZEGZÉS

A ragadványnevek a személynevek rendszerébe tartoznak. Hasonlóan a keresz- és vezetéknemekhez, identifikáló funkcióval bírnak. Nyitott rendszernek tekinthető, mivel bármilyen szó, legyen az értelmes vagy mások számára érthetetlen, jelentés nélküli, ragadványnévvé alakulhat. Kialakításának csak a névadók fantáziája szabhat határt.

A ragadványnév-kutatás gazdag múltra tekint vissza, több nyelvész foglalkozott a vizsgálatukkal szerte a világon. A szlovákiai ragadványnév-használattal kapcsolatban azonban már kevesebb tanulmány született.

Munkámban lakóhelyem, Tajti ragadványneveit gyűjtöttem össze, elemeztem és értékeltem. Gyűjtésem során rengeteg segítőkész lakossal beszélgettem, akik szívesen mesélték el saját, illetve rokonaik ragadványneveinek történetét. A beszélgetések során kiderült, hogy a falu lakosai eleinte nem voltak tisztában a ragadványnév fogalmával, mivel nálunk a *csúfnév* és a *ragadék név* megnevezéseket használják. A hosszas kutatások és beszélgetések eredményeképp a mindössze 506 lakosú faluban 237 ragadványnevet sikerült összegyűjtenem, ami azt jelenti, hogy majdnem minden második lakos rendelkezik egyfajta (néhány esetben) több ragadványnévvvel.

Az összegyűjtött névanyagot 13 kategóriába rendeztem (BAUKO JÁNOS rendszerezése alapján) a névadás indítéka szerint. A legtöbb név a külső tulajdonságokra utaló ragadványnevek csoportjába tartozik 21,10%-kal, ezen belül a beszédhibára, nyelvbtlásra, hibásan ejtett szóra vonatkozó nevek képezik a legnagyobb alcsoportot. Második helyen állnak a családtagok, ismerősök nevére vonatkozó ragadványnevek (13,07%). Ezt követi az ismeretlen eredetű ragadványnevek csoportja (11,81%). A negyedik helyen a szokásra, viselkedésre, kedvtelésre utaló ragadványnevek csoportja áll (10,97%). Az ötödik és hatodik helyet a névvisező keresztnévéről, becenevéből alakult nevek, valamint a foglalkozásra, mesterségre, tisztségre utaló ragadványnevek csoportja birtokolja megegyező százalékban. (7,60%). Kicsit kevesebb százalékkal rendelkeznek a belső tulajdonságokra utaló (6,75%) és a szavajárásra utaló ragadványnevek (6,33%). Ezek után gyakorisági sorrendben az egyéb körülményekre utaló ragadványnevek (4,64%) következnek. Ritkábban szolgál a névadás alapjául az egykori vagy jelenlegi lakóhely (3,38%), az esemény (2,53%), az életkor (2,11%), valamint a csúfolódás (2,11%).

Mivel Medvesalja lakosainak 95%-a magyar ajkú, a két nyelvűség nem igazán érezhető a ragadványnév-használatban. A ragadványnevek mindössze 2,98%-a szlovák eredetű. Tehát a névadásnál a magyar nyelvet részesítik előnyben.

A névviselők nagy része elfogadja ragadványnevét. Kivételt képeznek talán azok a nevek, amelyek a csúfolódásból eredő ragadványnevek kategóriájába tartoznak. Ezek a nevek jobbra pejoratív jelentéssel bírnak, tehát mint említőneveket használják falumban.

A nemek eloszlását tekintve elmondható, hogy a férfiak körében használatosabbak a ragadványnevek, 56%-ban ők viselnek valamilyen megkülönböztető nevet. Egyazon személy több névvel is rendelkezhet, 44 lakoshoz két ragadványnév tartozik, 5 esetben pedig három ragadványnévvel illettek egy embert.

Mint ahogy az a legtöbb esetben megfigyelhető, az idősebb lakosság körében sokkal gyakoribb a ragadványnév-használat, mint a fiatalabbaknál. Tajti a névviselők közel fele (43,82%) 55 évnél idősebb.

Dialektológiai szempontból Tajti nagyon gazdag hangtani sajátosságokban. Szinte minden ragadványnévben találhatunk egy-egy nyelvjárási hangot, valamint köznyelvi használattól való eltérést is megfigyelhetünk a nevek sorában. Leggyakoribb nyelvjárási hangok a palóc nyílt *ě*, valamint az illabiális *ā* és a labiális *ā*. Találhatunk példát többek között a szótagzáró *l* kiesésére, rövidmagánhangzós tendenciával és az *ly* többlethang megjelenésére is. A névanyag között négy valódi tájszóval is találkozhatunk, valamint egy állandósult szókapcsolatra is találtam példát.

Dolgozatom utolsó pontjaként névélettani vizsgálatot végeztem a ragadványnevekkel kapcsolatban. Az öröklődés szempontját figyelembe véve megállapítottam, hogy a nevek többsége (58%) öröklődő, tehát generációról generációra száll. 58 ragadványnévről elmondható, hogy egyéni nevek, tehát a névviselő egy rá jellemző tulajdonságról kapta a nevét, amit csak ő visel.

TDK-munkám során lehetőséget kaptam, hogy egy átfogó képet nyújtsak Tajti ragadványneveinek rendszeréről, eredetéről és jelentéséről. A jövőben szeretném tovább folytatni kutatásaimat, és egy hasonló munkában összegyűjteni és elemezni Medvesalja további négy falujának ragadványneveit is.

RESUMÉ

Prezývky patria medzi neúradné osobné mená, používajú sa hlavne v neformálnej sfére, napríklad v rodine alebo v priateľskom kruhu a v živej reči. Sú menej ustálené, variabilné, často sa menia počas života jeho nositeľa. Podobne ako priezviská a krstné mená slúžia na identifikáciu. Tento systém je otvorený lebo hocikaké slovo (pre niektorých aj nezrozumiteľné) sa môže stať prezývkou. Prezývky pochádzajú zo všetkých vrstiev slovnej zásoby.

Výskum rôznych druhov antroponým má v maďarskej a slovenskej onomastike bohatú tradíciu. Na národnoste zmiešanom území Slovenska, kde žije početné obyvateľstvo maďarskej národnosti, štúdie sa objavovali len sporadicky.

Moja bakalárska práca obsahuje prezývky z obce Tachty. Výskum sa uskutočnil v okrese Rimavská Sobota na juhu Slovenska. Tu tvoria príslušníci maďarskej národnosti väčšinu miestneho obyvateľstva (99,8%). Pri zbieraní týchto mien som stretla ľudí, ktorý mi vysvetľovali pôvod niektorých prezývok. Počas rozhovorov som zistila, že v obci, kde žije 506 ľudí, 237 z nich má prezývku, čo znamená že skoro každý druhý občan má nejakú, v niektorých prípadoch aj dve prezývky.

Pri kategorizácii prezývok podľa motivácie som vychádzala z klasifikácie JÁNA BAUKA (2009). Pozbierané mená som zaradila do 13 kategórií. Pri týchto skupín som ešte vytvorila skupinu prezývkach poukazujúce na zvyky, obľúbenú činnosť a poukazujúce na výsmech, *gúnyolódás*. Z motivačných činiteľov sa najfrekvencovanejšie vyskytujú prezývky poukazujúce na vonkajšie vlastnosti (21,10 %). V rámci tejto kategórie majú najväčšie zastúpenie mená, ktoré vznikli na základe rečových chýb a nesprávne vyslovených slov. Na druhom mieste (13,07%) sú prezývky poukazujúce na mená rodinných príslušníkov a známych. Potom nasleduje prezývky neznámeho a nejasného pôvodu (11,81%). Na štvrtom mieste sú prezývky poukazujúce na zvyky, obľúbenú činnosť (10,97%). Na piatom a šiestom mieste sú prezývky motivované priezviskom, krstným menom, hypokoristikom nositeľa a prezývky poukazujúce na povolanie, funkciu nositeľa mena rovnako s 7,60%. Trošku menej percent majú prezývky poukazujúce na vnútorné vlastnosti (6,75%), a prezývky zvyknuté podľa často používaného zvratu, slova (6,33%). Ďalej nasledujú mená poukazujúcimi na iné životné okolnosti (4,64%). Najmenej časté sú prezývky poukazujúce na niekdajšie alebo súčasné bydlisko (3,38%), prezývky motivované udalosťami (2,53%), prezývky poukazujúce na vek nositeľa (2,11%), a prezývky poukazujúce na výsmech (2,11%).

95% ľudí žijúcich v mikroregióne Medveš tvoria obyvatelia používajúci jedine maďarský jazyk a práve preto v ich mennom súbore sa v menšej miere objavujú prezývky slovenského

pôvodu. Len 2,98% prezývok má nejakú spojitosť so slovenčinou. Z tohto vyplýva, že ľudia žijúci v tejto oblasti uprednostňujú maďarčinu.

Väčšina ľudí oslovuje nositeľov prezývok priamo, teda majú pozitívny postoj k prezývke, sú hrdí na svoju prezývku. Iba niektorí majú negatívny postoj k prezývke. Oni nemajú radi alebo nenávidia meno, ktoré dostali. Môžeme to pozorovať najmä v prípade prezývok poukazujúcich na výsmech.

Prezývky najčastejšie používajú muži 56%. Jeden človek môže mať aj viacero prezývok. 44 ľudí má rovnakú prezývku, ale v prípade 5 osôb majú 3 rôzne prezývky. Spozorovala som, že starý ľudia častejšie používajú prezývky ako mladý. V 43,82%-e nositeľov prezývky v obci Tachty majú viac ako 55 rokov.

Nárečové prvky sú prítomné aj v prezývkach. V Tachtách používajú dialekt stredopalóc. V prípade prezývok sa môžeme stretnúť s hláskovými javmi charakteristické pre dané nárečie. Našla som príklady na skutočné dialektizmy, čo znamená, že niektoré slová sa používajú iba v nárečiach. V jednom príklade som zistila frazeologizm, ktorý sa používa v nárečí a obsahuje aj prezývku.

V poslednom bode bakalárskej práce som sa zaoberala s dedičnosťou prezývok. Zistila som, že až 58% prezývok je dedičná, teda tie mená dedia všetci členovia rodiny. V ostatných prípadoch prezývky nie sú dedičné, identifikujú iba jednu osobu, teda sú individuálne.

Počas mojej bakalárskej práce som mala možnosť skúmať a zistiť význam a pôvod jednotlivých prezývok v obci Tachty. V budúcnosti by som chcela pokračovať vo výskume prezývok aj v ďalších štyroch obciach v mikroregióne Medveš.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- B. GERGELY PIROSKA 1977. *A kalotaszegi magyar ragadványnevek rendszere*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.
- B. GERGELY PIROSKA 1981. *A személynevek összehasonlító vizsgálatának lehetőségei a magyar névtanban*. In *Névtani Értesítő*. 6.évf. ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató munkaközössége, Budapest.
- BÁRCZI GÉZA 1961. *A magyar nyelv értelmező szótára*. Akadémiai Kiadó Rt., Budapest. ISBN 963-05-1818-X.
- BARTHA CSILLA 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései*. Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest. ISBN 963 19 0009 6.
- BAUKO JÁNOS 2001. *Ragadványnevek rendszere Izsán*. Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. ISBN 80–8050–419–9.
- BAUKO JÁNOS 2009. *Ragadványnév-vizsgálatok kétnyelvű környezetben*. Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. ISBN 978–80–8094–505–3.
- CS. NAGY LAJOS 2003. *Lexikológiai vizsgálatok Medvesalján*. Lilium Aurum Könyvkiadó, Dunaszerdahely. ISBN 80–8062–192–6.
- CS. NAGY LAJOS. 1851. *Néhány fogalom megnevezésének tagoltsága és szóföldrajzi realizációja a felvidéki Medvesalján*. In. *Magyar Nyelvőr*. [online]. [2012.03.02.]. Elérhető az interneten: <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1231/123104.htm#045>
- CSÁKY KÁROLY 1983. *Kelenye (Kleňany) család- és ragadványnevei*. ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató munkaközössége, Budapest. ISBN 963 461 802 2.
- DR. BOROVSKY SAMU. *Magyarország vármegyéi és városai. Nógrád vármegye*. [online]. [cit. 2012.03.02.]. Elérhető az interneten: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Tajti>
- FÉNYES ELEK. 1851. *Magyarország Geographiai Szótára*. [online]. [2012.03.02.]. Elérhető az interneten: <http://www.arcanum.hu/fszek/>
- FERCSIK ERZSÉBET–RAÁTZ JUDIT 1997. *Hogy hívnak?*. Korona Kiadó, Budapest. ISBN 963 9036 250.
- HAJDÚ MIHÁLY 1994. *Magyar tulajdonnevek*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. ISBN 963 18 5509 4.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003. *Általános és magyar névtan*. Osiris Kiadó, Budapest. ISBN 963–389–418–2.
- HELTOVICS ÉVA 2009. *Ragadványnév-adási motivációk budapesti fiatalok körében*. In *Névtani Értesítő* [online]. 2009, 31. évf., [2012.03.02.]. Elérhető az interneten: <http://mnytud.arts.unideb.hu/nevtan/ne/szamok/31/ne3110he.pdf>.
- KÁLMÁN BÉLA 1988. *A nevek világa*. Sprinter Kiadó, Budapest. ISBN 963 9469 16 5.

MENYHÁRT JÓZSEF–PRESINSZKY KÁROLY–SÁNDOR ANNA 2009. *Szlovákiai magyar nyelvjárások*. Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. ISBN 978-80-8094-575-6.

ÖRDÖG FERENC 1973. *Személynévizsgálatok Göcsej és Hetés területén*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

PRESINSZKY KÁROLY. A szlovákiai magyar nyelvjárások területi egységei. In: *Magyarok Szlovákiában* VII. kötet. Szerk. SZABÓMIHÁLY GIZELLA–LANSTYÁK ISTVÁN, I. Fórum Kisebbségkutató Intézete, 2011. 201 old. ISBN 978–80–89249–54–1.

RÁCZ SÁNDOR 1991. *Doboz ragadványnevei*. ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékcsoport Névkutató munkaközössége, Budapest. ISSN 1232 262X.

ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Tajti. [online]. [2012.03.02.]. Elérhető az interneten: <http://hu.wikipedia.org/wiki/Tajti>.

VÁLYI ANDRÁS. 1796. *Magyar Országának leírása*. 3. kötet. [online]. [2012.03.02.]. Elérhető az interneten: <http://www.arcanum.hu/fszek/>

MELLÉKLET

Térkép

6. ábra: Medvesalja és Tajti téképe

(forrás: <http://www.tourist-channel.sk/zdruzenia/medves.php3>)